

KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ VE HABERCİLERİN DENEYİMLERİ: HABER ÜRETİM SÜREÇLERİNİN FİZİKSEL, TEKNİK VE ETİK YÖNLERİ*

Pınar TORLAK**, Hacer AKER***

Gönderim Tarihi: 30.01.2024 - Kabul Tarihi: 12.08.2024

Torlak, P., & Aker, H. (2024). Kahramanmaraş depremleri ve habercilerin deneyimleri: Haber üretim süreçlerinin fiziksel, teknik ve etik yönleri. *Etkileşim*, 14, 162-195.
<https://doi.org/10.32739/etkilesim.2024.7.14.264>

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Öz

Son yıllarda teknolojik yeniliklerin sağladığı kolaylıkla televizyon haberciliği, olay yeri ni an be an canlı aktarma, havadan görüntüleme gibi teknik olanaklara kavuşmuştur. Ancak tüm bu teknolojik imkanlara rağmen doğal afetlerin yaşandığı ortamlarda, kriz anını haberci olarak yöneterek, ekranlar aracılığıyla haber almayı bekleyen kitleye aktarmak kritik öneme sahiptir. Çalışmanın temel amacı, insanların haber alma konusunda daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğu doğal afet dönemlerinde televizyon haberciliğinin pratiklerini değerlendirmektir. Kavramsal çerçevesini kriz ve afet haberciliğine ilişkin güncel tartışmaların oluşturduğu çalışma, afet durumlarında görev yapan habercilerin deneyimlerinin ele alınması bakımından alan yazındaki diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Bu kapsamda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, ulusal televizyon kanallarının İstanbul ve Ankara'daki haber merkezleri ekiplerinden Kahramanmaraş depremleri kapsamında afet bölgesinde, afet yayınlarında görev yapan kameraman (n=9), muhabir (n=9) ve spikerlerden (n=9) veri elde edilmiştir. Elde edilen veriler kameraman, muhabir ve spikerler açısından kategorilendirilerek temalar üzerinden değerlendirilmiştir. Genel cepheden açığa çıkan sonuç, afet bölgesinde fiziki ve teknik zorlukların habercilerin çalışma koşullarını etkilediği ve haber üretim süreçlerine olumsuz yansıdığı yönündedir. Çalışmada ayrıca, medya kurumlarının yayın politikası, reyting kaygısı, -bilerek ya da istemsizce de olsa- duygu kontrolünün sağlanamaması ve habercilik refleksi gibi nedenler ile meslek etik kurallarının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: kriz haberciliği, afet haberciliği, televizyon haberciliği, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri.

* Bu çalışma, "Kahramanmaraş Depremleri Sonrası Haber Üretim Süreçlerinin Haberciler Açısından Değerlendirilmesi: Afet Haberciliği Üzerine Nitel Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümü temel alınarak hazırlanmıştır.

** Bağımsız Araştırmacı, Ankara, Türkiye.

pinar.torlak@tbmm.gov.tr, ORCID: 0000-0002-9722-5411

*** Doçent Doktor, Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Konya, Türkiye.

haceraker@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0116-6462

KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKES AND REPORTERS' EXPERIENCES: PHYSICAL, TECHNICAL AND ETHICAL ASPECTS OF NEWS PRODUCTION PROCESSES*

Pınar TORLAK**, Hacer AKER***

Received: 30.01.2024 - Accepted: 12.08.2024

Torlak, P., & Aker, H. (2024). Kahramanmaraş depremleri ve habercilerin deneyimleri: Haber üretim süreçlerinin fiziksel, teknik ve etik yönleri. *Etkileşim*, 14, 162-195.
<https://doi.org/10.32739/etkilesim.2024.7.14.264>

This study complies with research and publication ethics.

Abstract

In recent years, with the convenience provided by technological innovations, television journalism has gained technical opportunities such as live transmission of the crime scene moment by moment and aerial imaging. However, despite all these technological opportunities, in environments where natural disasters occur, it is critical to manage the moment of crisis as a messenger and convey it to the audience waiting to receive news through screens. The main purpose of the study is to evaluate the practices of television journalism in times of natural disasters when people need more information about receiving news. The study, whose conceptual framework is formed by current discussions on crisis and disaster journalism, differs from other studies in the literature in terms of addressing the experiences of reporters working in disaster situations. In this context, using the semi-structured interview technique, data was obtained from the news center teams of national television channels in Istanbul and Ankara, cameramen, reporters and announcers working in disaster broadcasts in the disaster area within the scope of the Kahramanmaraş earthquakes. The data obtained was categorized in terms of cameramen (n=9), reporters (n=9), and announcers (n=9), and evaluated through themes. The general conclusion is that the physical and technical difficulties in the disaster zone affect the working conditions of the journalists and have a negative impact on news production processes. The study also concluded that professional ethical rules were violated due to reasons such as the broadcasting policy of media organisations, rating concerns, inability to control emotions - whether intentionally or unintentionally - and journalistic reflexes.

Keywords: crisis journalism, disaster journalism, television journalism, 6 February 2023, Kahramanmaraş earthquakes.

* This study was prepared based on a part of the master's thesis titled, "Evaluation of news production processes in terms of journalists after Kahramanmaraş earthquakes: A qualitative research on disaster journalism".

** Independent Researcher, Ankara, Türkiye.

pinar.torlak@tbmm.gov.tr, ORCID: 0000-0002-9722-5411

*** Associate Professor, Selçuk University, Faculty of Communication, Konya, Türkiye.

haceraker@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0116-6462

Giriş

Geçmişten günümüze deprem başta olmak üzere birçok doğal afet ile karşı karşıya kalan Türkiye, bulunduğu coğrafi konum itibarıyla gelecekte de afet riski taşımaktadır. Ani gelişen ve bir kriz ortamına dönüşen doğal afetler, can kayıpları ile maddi hasarlara neden olmaktadır. Toplumsal huzurun ve güvenin sarsıldığı, belirsizliğin hâkim olduğu böylesi dönemlerde medyanın bilgilendirme işlevi daha da önem kazanmaktadır. Çünkü medya krizin tarafları arasında bir köprü konumundadır. Toplumun bilgi ihtiyacı karşılanırken, afet ortamının oluşturduğu belirsizliğin giderilmesi de mümkün olmaktadır.

Doğal afetler karşısında, özellikle de 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta yaşanan sismik sarsıntıda, gazetecilerin doğru ve zamanında bilgi yaymadaki rolü önemli hale gelmiştir. Ancak görevlerinin yadsınamaz önemine rağmen afet gazeteciliği alanı yeterince keşfedilmemiştir ve bu durum, gazetecilerin bu tür olaylar sırasında karşılaştıkları zorluklar, hazırlıklı olma durumu ve etik boyutlara ilişkin anlayışımızda kritik boşluklar bırakmaktadır. Bu çalışma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinden hareketle afet dönemlerinde televizyon haber üretiminde görev alan habercilerin deneyimleri ve afet döneminde haberin üretiminden, aktarımına televizyon haberciliğini konu edinmekte; ulusal kanallarda çalışan muhabir, kameraman ve spikerlerin deneyimlerine odaklanarak, doğal afetlerin ardından haber üretim süreçlerinin inceliklerinin ortaya çıkarılmasına yönelik acil ihtiyacı ele almaktadır. Söz konusu profesyonellerin bakış açılarını inceleyerek, hazırlıklı olma durumlarındaki boşlukları, karşılaşılan zorlukları ve afet gazeteciliğini şekillendiren etik hususları tespit etmeyi, böylece kriz dönemlerinde gazetecilik uygulamalarının etkinliğini artırmaya yönelik temel içgörülere katkıda bulunmayı amaçlayan çalışma, her biri afet gazeteciliğinin belirli yönlerini ortaya çıkarmak için tasarlanmış birkaç temel araştırma sorusuna yanıt bulma çabasıdır:

- Gazeteciler doğal afetlere profesyonel olarak hazırlıklı mıdır?
- Deprem bölgesinde gazetecilik pratiği açısından ne tür zorluklar yaşanmaktadır?
- Yaş deneyiminin afet gazeteciliği üzerinde etkisi var mıdır?
- Afet haberciliğinde bilgi toplama süreçleri nasıl yönetilmektedir?
- Afet haberciliğinde haber üretimi sırasında etik kurallara ne ölçüde uyulmaktadır?

Bu soruların araştırılmasıyla çalışma, yalnızca afet haberciliğinin akademik olarak anlaşılmasına katkıda bulunmayı değil aynı zamanda afet haberciliği yapan gazeteciler için eğitim programlarını potansiyel olarak etkilemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın evreni, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş depremlerinin ardından ulusal kanallarda afetle ilgili yayınlara aktif olarak katılan muhabir, kameraman ve spikerlerdir. Özellikle 20 ila 60 yaş aralığın-

daki bireylere odaklanan çalışma, farklı mesleki deneyimleri ve bakış açılarını kapsayan çeşitli bir demografiyi yansıtmaktadır. Seçim, Türkiye’de yayıncılığın merkezi olarak kabul edilen İstanbul ve Ankara’daki ulusal kanallara bağlı profesyonelleri içerecek şekilde daraltılmıştır. Evren, görüşülen kişilerin çalıştığı kurumların türüne göre de kategorize edilmiş; ticari, tematik ve kamu yayıncılığı yapan kuruluşlar temsil edilmiştir. Toplamda 13 katılımcının yer aldığı çalışmada 5 katılımcı ticari, 7 katılımcı tematik ve 1 katılımcı da kamu kuruluşundan seçilmiştir.

Afet Haberciliği ve Afet Dönemlerinde Habercilik Pratikleri

Afet haberciliği genellikle kriz haberciliği (Sancı, 2020; Yıldırım, 2019; Çaplı & Taş, 2010), olağanüstü durumlarda iletişim (Koç Akgül, 2017) ve afet haberciliği (*Afet Haberciliği Kılavuzu*, 2023; *Deprem Haberciliği Rehberi*, 2023; Maden, 2023; Kütükoğlu, 2021; Koç, 2006) kavramlarıyla tartışılrsa da bu kavramların iç içe geçtiğini ve birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini söylemek mümkündür. Afet haberciliği, afet öncesi, müdahale ve iyileştirme aşamalarında kaynakların kullanımının yanı sıra gazetecilerin afetleri haberleştirme konusundaki uzmanlıklarını ve toplumların karşılaştığı olağanüstü olaylar sırasında haber verme yaklaşımlarını da kapsar (Koç Akgül, 2017, ss. 42-44).

Gazeteciler, bu tür kritik dönemlerde afet planlaması, müdahale ve bilgi yayma konularında çok önemli bir rol oynamaktadır (Ewart, 2020, s. 68). Afetin türü ister doğal ister insan kaynaklı olsun, medyanın rolü zamanında uyarıda bulunmak, olayı doğru bir şekilde tanımlamak ve sonrasıyla ilgili kamuoyunu bilgilendirmektir (Norris, 2008, s. 127). Muhabirlerin doğruluk ve dürüstlük ilkelerine bağlı kalırken, etkilenen bireylerin ve toplulukların güvenliğini, onurunu ve dayanıklılığını da göz önünde bulundurmaları beklenir. Dolayısıyla afet haberciliği, gazetecilerin sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için yeterli eğitim ve hazırlığa sahip olmalarını gerektirir (*Afet Haberciliği Kılavuzu*, 2023, ss. 3-6; Kadioğlu, 2008, s. 12). Tarafsızlık, özellikle afetler sırasında medyanın gözetmesi gereken bir diğer önemli husustur (Çubukçu, 2010; Erdoğan, 2006). Gazetecilikte tartışmalı bir konu olmasına rağmen, tarafsızlık kriz zamanlarında çok önemli hale gelir ve editoryal süreci doğrudan etkiler. Afetler sırasında medyanın olaylara ve izleyicilerine yaklaşımı süregelen bir tartışma konusu olmaya devam etmekte ve habercilikte tarafsızlığın ve dürüstlüğün korunmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, afetler sırasında izleyicilerin beklentileri, tehlikenin boyutunu, devam eden yardım çalışmalarını, maddi zararları, önleyici tedbirleri ve olası yasal soruşturmaları anlamak etrafında dönmektedir. Medya kuruluşları bilgi toplamak ve durumu kapsamlı bir şekilde aktarmak için devlet kurumları, güvenlik güçleri, üniversiteler, yerel yönetimler, uluslararası kuruluşlar, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli kaynaklardan yararlanır (Koç Akgül, 2017, ss. 34-37).

Uzman görüşleri, afetler sırasında olayların aydınlatılmasında ve doğru bilginin yayılmasında önemli bir rol oynar. Ancak uzman görüşlerinin sansas-

yonelleştirilmesi riski vardır ve bu da istemeden de olsa halk arasında korku, panik ve endişeyi artırabilir. Bu nedenle, uzman görüşlerinin sorumlu bir şekilde ve sansasyonel olmadan aktarılmasını sağlamak zorunludur (Çaplı & Taş, 2010, ss. 249). Uzman görüşlerinin yarattığı zorluklara ek olarak afet gazeteciliği, magazinleşme gibi geleneksel gazeteciliğin doğasında olan sorunlarla da boğuşmaktadır. Sansasyonel ve magazin habercilik eğilimi, özellikle kriz dönemlerinde gazeteciliğin bütünlüğü ve güvenilirliği konusunda endişelere yol açmaktadır. Bu nedenle, medya kuruluşlarının sorumlu habercilik uygulamalarına öncelik vermeleri ve zorlu koşullar karşısında bile -örneğin intihar-gazetecilik standartlarını korumaları çok önemlidir (Özer, 2020, s. 81). Magazinleştirme olgusu, özellikle afet dönemlerinde bilginin yayılmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu yaklaşım altında hazırlanan haberler genellikle içerikten yoksundur, bunun yerine dikkat çekici görüntülere ve etkilere dayanır. "Sansasyonelliğe yönelik bu eğilim" (Yılmaz, 2019), abartılara ve kışkırtıcı bir dile yol açabilir. Dahası, anlatıdaki artan duygusal ton, insanları yanıltıcı bilgilere, yanlış iddialara, kötü niyetli söylentilere, dezenformasyona ve güncelliğini yitirmiş gerçeklere maruz bırakarak kamu anlayışı ve güvenliği için önemli bir tehdit oluşturabilir (İletişim Başkanlığı, 2023; *Deprem Haberciliği Rehberi*, 2023; Maden, 2023; Usta & Yükseler, 2021; Houston ve diğerleri, 2019, ss. 591-611; Aker, 2022). Örneğin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri kapsamında Hatay'da hayatını kaybeden 10 yaşındaki bir kızın enkaz altındayken babasının telefonuna gönderdiği ses kayıtları medyada çeşitli şekillerde yer almıştır. Ses kayıtlarında küçük kızın yardım çığlıkları bazı medya organları tarafından olduğu gibi aktarılırken bazı medya organlarında ise "sesli mesajlar o kadar üzücü ki ekranlara getirmiyoruz" (NTV, 13 Mart 2023) şeklinde bir ifade ile verilmiştir.

Bu noktada afetzedelerin unutulma hakkı en çok göz ardı edilen etik ihlal olarak öne çıkmaktadır. Afetzedenin yaşanan afet sonrasında durumunun, adının, görüntüsünün izinsiz ve son derece açık bir şekilde haberleştirilmesi onun unutulma hakkını elinden almaktır (Usta & Yükseler, 2021, s. 259). İzmir'de 2020'de yaşanan deprem sonrası enkazdan çıkarılan bir bebeğin görüntüsüne televizyon ekranlarında, gazetelerde ve yeni medya ortamlarında sıkça yer verilmiştir. Yıllar sonra dahi bebeğe ait bu görseller ile içeriklere erişilebilecek olması bireyin, unutulma hakkını ihlal anlamı taşımaktadır (Serçelik & Kasımoğlu, 2022, ss. 135-136). Bu doğrultuda basın ve haberleşme hürriyeti ile bireylerin unutulma hakkı arasında bir hak çatışmasının var olduğu gözlemlenmektedir. Bu tip durumlara nasıl yaklaşılacağı konusunda esas alınacak, herkes tarafından kabul görmüş kriterler bulunmamaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri, paylaşılan bir verinin unutulma hakkı göz önüne alınarak kaldırılmasını ifade özgürlüğünü engelleme olarak yorumlarken, Avrupa Birliği bu tip durumlarda haklar arasındaki dengenin incelenerek olay özelinde değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir (Nalbantoğlu, 2018, s. 587). Temiztürk (2012) de haber değeri taşıması bakımında acıların haberleştirilebileceğini ancak haber değeri ve malzeme bolluğunu değerlendirmek isterken etik unsurların göz ardı edilmemesi gerektiğini not etmektedir. Benzer şekilde gazetecilik

etiği için “zor ama mümkün” ifadesini kullanan İrvan (2022), bir muhabirin enkaza doğru mikrofon uzatarak “beni duyuyor musun” şeklinde seslenmesinin habercilik pratiği açısından uygun olmadığını, muhabirin enkaz altındaki kişinin sesini duymasının kurtarma faaliyetlerine herhangi bir fayda sağlamayacağını belirtmektedir (Maden, 2023, s. 410). Usta ve Yükseler’e göre (2021, s. 266), afet öncesi, afet dönemi ve afet sonrasında gerek yeni medyanın gerekse geleneksel medyanın toplumun afet direncine olumlu anlamda katkı sağlayabilmesi için birtakım düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu kapsamda yeni yasal düzenlemeler hayata geçirilmeli, etik kılavuzlarda çağın şartları göz önüne alınarak güncellemelere gidilmeli, afet süreçlerine yönelik tüm tarafları kapsayan farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Bu bağlamda bir dizi araştırmada yazılı basın için geliştirilmiş etik standart ihtiyacı (Anis, 2022; Serçelik & Kasımoğlu, 2022), eğitim programları (Maden, 2023), gazeteciler için teknik ve psikolojik donanım (Englund ve diğerleri, 2023; Sreedharan ve diğerleri, 2019), afet iletişim ortamının güçlendirilmesi (Sreedharan ve diğerleri, 2019), önleyici gazetecilik faaliyetlerinin yürütülmesi (İrvan, 2020; Vural ve diğerleri, 2022) ve topluma medya okuryazarlığı bilincinin kazandırılması (Serçelik & Kasımoğlu, 2022, ss. 128-141) gerektiğinden bahsedilmiştir. İrvan’ın da dediği gibi “galiba asıl mesele felaketi yaşayanların insan olduğunu unutmamaktır” (2018, s. 191).

Afet Haberciliğine İlişkin Güncel Tartışmalar: “Kahramanmaraş Depremleri”

Merkez üssü Kahramanmaraş olan 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki 6 Şubat 2023 depremleri, meydana gelmelerinin üzerinden nispeten kısa bir süre geçmesine rağmen sosyal bilimlerdeki çeşitli disiplinlerde akademik araştırmaları teşvik etmiştir. Araştırmacılar, depremlerin etkilerini ve sonrasında yaşananları çeşitli yönleriyle incelemişlerdir. Dündar (2023) depremlerin iş dünyası üzerindeki etkilerini incelerken, Korkmaz (2023) uluslararası bir kuruluş olan Türk Devletleri Örgütü’nün tepkisine odaklanmıştır. Duruel (2023) Suriyeli mültecilerin deneyimlerine dair içgörüler sunarken, Çerçi ve diğerleri (2023) depremlerle ilgili sosyal sorumluluk girişimlerini araştırmıştır. Salık Ata (2023) kriz yönetimi stratejilerini, Doğanay (2023) ise deprem mağdurlarının yaşamlarında ve yas süreçlerinde dinin rolünü incelemiştir. Ün (2023) deprem bölgelerindeki yerel idari amirlerin afet yönetimi rollerini analiz ederken, Taşçı ve Gökçe (2023) etkilenen bölgelerdeki yaşlıların ihtiyaçlarını ele almıştır. İnce ve diğerleri (2023) manevi danışmanlık hizmetlerine odaklanırken, Çetin Aydın ve Aytaç (2023) özellikle dezavantajlı gruplardan gelen depremzede kadınların deneyimlerini, Darga (2023) ise depremzede çocukların ve ebeveynlerinin psiko-sosyal duygusal durumlarını incelemiştir.

6 Şubat 2023 depremleri gazetecilik ve haber medyası alanında da inceleme konusu olmuştur. Özdemir ve Maral (2023), *Hürriyet*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin 30 gün boyunca birinci sayfadan verdikleri haberlerin dil

ve söylemlerine odaklanarak karşılaştırmalı bir analiz yapmış; Demir (2023), depremden sonraki ilk hafta boyunca tirajda ilk altı sırada yer alan gazetelerin ideolojik yaklaşımlarını analiz etmiştir. Erdoğan ve Kaya (2023), *Sözcü* ve *Hürriyet* gazetelerinin deprem haberlerini karşılaştırmış, sahiplik yapıları ve ideolojilerden etkilenen eleştirel bakış açılarındaki farklılıkları vurgulamıştır. Benzer şekilde Sine Nazlı ve Soylu (2023), *Yeni Şafak*, *Yeni Çağ* ve *Evensel* gazetelerindeki deprem haberlerine ilişkin siyasi ideolojilere dayalı söylem farklılıklarına dikkat çekmiş; Asa ve Doğan (2023) *Hürriyet*, *Sözcü* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin haber portallarını inceleyerek depremedelerin tasvirine ve mağduriyetlerine odaklanmıştır. Ata (2023), sosyal medya platformlarının afet sırasında bilgilendirici içerik sağlamada oynadığı rolün altını çizmiş; Bolat (2023) medyanın afet haberlerinde öz düzenleme alanını araştırmıştır. Aslantaş (2023), özellikle geleneksel medya ve sosyal medya platformlarının etkileşimiyle şekillenen dinamiklere odaklanarak afet iletişimi ve toplum arasındaki karmaşık ilişkiyi soruşturmuş; Budak (2023) çeşitli gazetelerin internet sitelerindeki kutuplaştırıcı yayın politikalarına dikkat çekmiştir.

Ayan ve Keten (2023) *Sabah*, *Hürriyet*, *Sözcü* ve *Birgün* gazetelerinde birinci sayfa haber çerçevelemesini analiz ederek afet haberciliğini engelleyen yapısal zorlukları tespit etmiş; Akköprü ve Tayan (2023) deprem öncesi çatışmalardan deprem sonrası haberlere doğru gündem belirlemedeki kaymalara dikkat çekmiştir. Duygu (2023), *ATV* ve *FOX TV*'de deprem haberlerinin sunumunda kullanılan dramatizasyona odaklanmış; Coşkun (2023), iki aylık bir süre boyunca sosyal medya platformlarında dolaşan yalan haberleri *Teyit.org* adlı doğrulama platformunu kullanarak bilgi düzensizliklerine göre kategorize etmiştir. Basmacı (2023), Atalay ve Pehlivan (2023) ise depremle ilgili görsellerin ve deprem mağduru çocukların seyirlik nesnelere indirgenliğini ve böylece gazetecilik etiğinin göz ardı edildiğini yazmıştır. Avşar ve diğerleri (2023, ss. 39-42), bu tip durumlarda ticari kanallar için ihtiyaç halinde yayın yasağının alınmasını bir önlem olarak değerlendirmiş, afet anlarında sosyal medyanın kullanımına ilişkin olarak kamu kurum ve kuruluşlarınca oluşturulacak bir stratejiye ihtiyaç duyulduğunu yazmıştır. Zira gazetecilerin potansiyel riskler hakkında topluma bilgi vermesi, felaketleri önlemek için çözüm önerileri sunması, afetin etkisini artıracabilecek ihmal veya kararları incelemesi (Afet Haberciliği Kılavuzu, 2023; *Deprem Haberciliği Rehberi*, 2023; Houston ve diğerleri, 2019; Clark-Ginsberg & Roberts, 2020; Sreedharan ve diğerleri, 2019), İrvan'ın (2020) "önleyici gazetecilik" olarak tanımladığı yaklaşımda da karşılık bulduğu şekliyle afet öncesi ve sonrası dönemleri kapsayan anlamlı çabalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yöntem

Çalışma için seçilen araştırma tasarımı, afet haberciliği yapan gazetecilerin deneyimlerinin ve bakış açılarının ayrıntılı bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan nitel bir tasarımdır. Çalışmanın katılımcıları, Kahramanmaraş depremlerinin ardından afetle ilgili yayınlara aktif olarak katılan ulusal kanalların mu-

habir, kameraman ve spikerleri arasından amaçlı örnekleme metodu kullanılarak seçilmiştir. Seçim ölçütleri, yaş (20-60), afetle ilgili yayınlara en az bir hafta katılmış olma ve ulusal kanalların İstanbul ve Ankara ekiplerinde yer alma gibi farklı bakış açılarında oluşmaktadır. Katılımcılar ayrıca yayın kuruluşu türüne göre de kategorize edilmiştir: ticari, tematik ve kamu. Farklı kurumlardan profesyonellerin kasıtlı olarak dahil edilmesi, çeşitli deneyimleri yakalamayı ve afet haberciliğine yaklaşımlardaki potansiyel farklılıklara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Çalışmada kullanılan veri toplama tekniği yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. Bu yaklaşım, ayrıntılı ve bağlama özgü bilgileri ortaya çıkarma ve katılımcıların deneyimlerini açık bir şekilde paylaşmalarına olanak sağlama yeteneği nedeniyle seçilmiştir. Görüşme protokolü, "hazırlıklı olma, karşılaşılan zorluklar, yaş etkileri, bilgi toplama ve etik kurallara bağlılık" gibi hususları kapsayan araştırma sorularını ele alacak şekilde tasarlanmıştır. Katılımcıların deneyimlerinin genişliğini ve derinliğini yakalamak amacıyla görüşme protokolünü iyileştirmek için başlangıçta pilot görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yapılmadan önce ilgili makamlardan etik izin alınarak¹ çalışmanın etik standartlara ve yönergelere uygunluğu sağlanmış; her katılımcıdan, katılımlarının gönüllü niteliğini, yanıtlarının gizliliğini ve herhangi bir sonuç olmaksızın çalışmadan çekilme haklarını vurgulayan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Görüşmeler, katılımcı tercihlerine ve lojistik hususlara bağlı olarak tarafsız ve rahat bir ortamda yüz yüze veya sanal platformlar aracılığıyla gerçekleştirilmiş; katılımcıların onayı alınarak tamamlanan ses kayıtları, doğru ve kapsamlı veri toplanmasını sağlamada aracı rol üstlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler kameramanlar, muhabirler ve spikerler başlığı altında temalar oluşturularak değerlendirilirken, temaların öncesinde her kategoriye ait katılımcı profillerine yer verilmiştir.

Bulgular

Kameramanlar

Araştırmamanın bu bölümünde Kahramanmaraş depremleri sırasında afet bölgelerinde görev yapan haber kameramanlarının çalışma koşullarından meslek etiğine afet haberciliğinin geleceğine dair görüşlerinden elde edilen veriler değerlendirilecektir.

Katılımcı profilleri

Araştırmamanın katılımcıları ulusal televizyon kanallarında haber kameramanı olarak görev yapmaktadırlar. Kamu, tematik ve tecimsel olmak üzere 9 televizyon kanalının çalışanı olan katılımcılardan 5'i tematik kanallarda çalışmaktadır. Afet döneminde bu tematik kanalların aynı grupta yer alan tecimsel kanallar ile ortak yayına geçmesinden dolayı haberciler, bağlı oldukları şirketin hem te-

1 Çalışmanın, T.C. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulu'nun 31/05/2023 tarih ve 2023/14 sayılı etik kurul onayı mevcuttur.

matik hem de tecimsel kanalları için görev yapmıştır. Yani *NTV* kameramanı aynı anda *Star TV*, *CNN Türk* kameramanı aynı anda *Kanal D*, *Habertürk* kameramanı aynı anda *Show TV*, *ATV* kameramanı aynı anda *A Haber* için de kayıttaydı. Katılımcılardan *TRT Haber* Kameramanı Mikail Sevinç, *TV 100* Kameramanı Yetkin Torlak ve *CNN Türk Kameramanı* Halil Kahraman afet bölgesinde kameranın yanında ihtiyaç durumuna göre drone da kullanmışlardır. Araştırma kapsamında tamamı erkeklerden oluşan kameramanların yaşları 27 ila 59 aralığında değişmektedir. Katılımcıların habercilik deneyimlerine bakıldığı zaman en az 5, en fazla 37 yıllık bir deneyime sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 1. Kameraman katılımcıların profili

İsim Soyisim	Kurum	Cinsiyet	Yaş	Tecrübe
Adem Gümüş	<i>Habertürk</i>	Erkek	51	37 yıl
Aydın Korkmaz	<i>Haber Global</i>	Erkek	35	18 yıl
Aytekin Polatel	<i>ATV</i>	Erkek	50	30 yıl
Berkcan Tuğu	<i>Fox TV</i>	Erkek	31	13 yıl
Furkan Erdem	<i>KRT</i>	Erkek	27	5 yıl
Halil Kahraman	<i>CNN Türk</i>	Erkek	32	8 yıl
Mikail Sevinç	<i>TRT Haber</i>	Erkek	36	20 yıl
İbrahim Ateşoğlu	<i>NTV</i>	Erkek	59	28 yıl
Yetkin Torlak	<i>TV 100</i>	Erkek	44	25 yıl

Kahramanmaraş depremleri/Afet ötesi

Araştırma kapsamında yer alan 9 kameramandan 6'sı Kahramanmaraş depremlerinin yaşandığı 6 Şubat günü ilk depremin meydana geldiği 04.17'den sonra 1-2 saat içerisinde yola çıkarak deprem bölgesine hareket etmiştir. Araştırma kapsamındaki kameramanlar deprem bölgelerinde en az 7 gün, en fazla 2 ay olmak üzere kesintisiz görev yapmıştır. Habercilerin bölgeye giderken ne ile karşılaşacaklarını bilmediklerinden yaptıkları kişisel hazırlığın o günün hava koşullarını düşünerek birkaç parça kalın kıyafet, soğuktan kendilerini koruyacak bere, eldivenin ötesinde olmadığı tespitine varılmaktadır: "Ben hemen birkaç parça eşya aldım, genelde bu tip durumlar için hazırda bir çantamız vardır. Sağlık, temizlik malzemeleri var bu çantada. Buna ilaveten birkaç parça kazak, pantolon, bere eldiven gibi kıyafetler ekledim" (Ateşoğlu, 28 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Bugüne kadar savaş, deprem, orman yangını ve sel gibi birçok kriz ortamında kamerası ile kayıta olan haberciler, Kahramanmaraş depreminin ardından gittikleri bölgedeki manzarayı gerçeklikten uzak; savaş, kıyamet filmlerine benzeterek afet ötesi olarak tanımlamaktadırlar: "İlk gördüğüm toz bulutlarının içinde yıkılmış binalar, yukarıya süzülen yangın dumanları bir savaş sahnesi gibiydi ama savaş değildi" (Tuğu, 30 Temmuz 2023 tarihli görüşme), "Sanki

atom bombası atılmış gibiydi. Depremin bu hale getireceğini hayal edemiyordunuz. İki gün çok büyük şok içerisindeydim ama 'kendine gel' diye kendime telkinde bulundum" (Korkmaz, 10 Mart 2023 tarihli görüşme), "Deprem bölgesine gidince ilk Adıyaman Havalimanına indik. Uçak piste inip limana yanaştığında uçağın camlarından kıyamet filmlerini aratmayacak manzaralar görüyordum. Manzara o kadar korkutucuydu ki ne yapacağımızı nasıl çalışacağımızı bilemedik" (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

İletişim, yemek ya da barınma

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde kameramanların beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçları göz ardı ettikleri, önceliği deprem bölgesine bir an önce ulaşma ve oradan görüntü aktarma olarak belirledikleri görülmektedir. Bu kapsamda afet bölgesine giderken yapılan hazırlığın görüntü kaydedip aktarmaya yarayacak malzemeler ile temel birkaç parça kıyafet olduğu belirtilmektedir.

Oraya gidince fark ettik araçta bir battaniye tarzı bir şey yok hava çok soğuk ve biz araçta yatıp kalkıyoruz. Yiyecek olarak hiçbir şey almadık. Yolda bir yerde bisküvi almışız bir paket çizi kalmış araçta o çizi; içinde 10-15 tane bisküvi var, onu biz 3-5 tane bölüşerek yedik. İki gün bir şey yemedik. Yemek bulmak bir dert bulduktan sonra tuvalet ihtiyacı başka bir dertti. Su içmiyoruz ki tuvalete gitmeyelim diye. Bu çok büyük bir problemdi. Artık bir gün yayın konusunda merkezden müsaade isteyip tuvalet için Kahramanmaraş'ın dışına bir yere gidip benzin istasyonunda tuvalet ihtiyacımızı giderdik. Tüm bunlar iş verimini elbette olumsuz etkiliyor ama tüm bu şartlara rağmen görevini yerine getirmeye çalışıyorsunuz. Bu tip durumlarda biz yemek, kalacak yer bunları en son düşünüyoruz, ilk düşündüğümüz olay yerine en çabuk nasıl intikal eder ve nasıl aktarırız (Ateşoğlu, 28 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Televizyon haberciliği görselliktir ve bilgi ile görüntü birbirini tamamlar. Bu doğrultuda normal şartlarda canlı yayın yaparken de olay yerini göstermek gerekir ancak biz bunu yapamadık. Kahramanmaraş sınırları içindeydik ama canlı yayın yapacak sinyali şehrin dışına doğru, yıkımdan çok uzak bir noktada yakalayabildik. Düşünsenize cihaz elinizde geziyorsunuz, sinyal yakalayıp canlı yayın yapabilmek ve çektiğiniz görüntüleri aktarabilmek için... İlk hafta her şey çok zordu, ulaşım, iletişim, barınma, beslenme, tuvalet ihtiyacı, hava koşulları. Bunlar haber ve yayın ile ilgili çalışmalarımızı hiç etkilemedi diyemeyiz ama haberciliğin doğası hız gerektirir, pratik düşünmeyi gerektirir ve haliyle o koşullarda çözüm üretmeye çalışıyorsunuz. Araç ilerleyemiyorsa inip yürüyoruz, yayın için sinyal bulamıyorsak yerimizi değiştiriyoruz oturup orada sinyalin gelmesini bekleyemezsiniz zaten (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Deprem haberinin ardından bölgeye hızla ulaşılmasına rağmen iletişim ve teknik alt yapıda yaşanan sıkıntılar kameramanlar için haber üretim sürecini en çok sektete uğratan unsur olarak öne çıkmaktadır. Habercilerin, afet anından itibaren bölgeye ulaşımı ön planda tuttuğu gibi afet bölgesinde yeme, içme, konaklama gibi kişisel ihtiyaçları da geri plana attıkları görülmektedir.

Acıyı deşmek ya da dehşete düş(ür)mek: Etik meseleler

Afet zamanlarında etkili ve hızlı bilgi yayma aracı olan sosyal medya, kriz

yönetimine olumlu katkı sağlayabildiği gibi süreci olumsuz da etkileyebilmektedir. Özellikle gerçeklik ile örtüşmeyen içeriklerin toplumu yanılttığı tespit edilmiştir (Eldem Anar, 2021, s. 1145). Kahraman, mesleki etik çerçevesinde hareket etmeye çalıştıkları halde sosyal medyadan oluşan bilgi kirliliği dolaşısıyla afet bölgesinde görev alan geleneksel medya temsilcilerinin vatandaşlar tarafından tepkiyle karşılandığını ve bu durumun haberin aktarım sürecine olumsuz yansındığını aktarmaktadır:

Deprem gibi afetler zamanında bilgi kirliliği çok fazla oluyor. Özellikle sosyal medyanın da yaygınlaşmasıyla beraber bu kirli bilgiler de çok fazla kullanıcıya ulaşabilmekte. Bu biz sahadaki personelin çalışma koşullarını epey sıkıntıya sokuyor. Örneğin bir kişi çıkıp bin ölü var ama medya bunu söylemiyor diye bir bilgi yayılıyor. Bunu gören tüm vatandaşlar gelip bize saldırıp 'bin ölü var siz gerçek rakamları vermiyorsunuz' diyor. Oysa biz sadece resmi makamlarca verilen bilgileri yayınlamakla sorumluyuz. Yani resmi makamlar açıklamalarında ne kadar detay verirse biz de halka o kadar detay aktarabiliyoruz. Kafamıza göre bilgi akışı yapmamız asla mümkün değil. Ama bunu vatandaşlara anlatmakta güçlük yaşadık (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Torlak'a göre afet bölgesinde yapılan canlı yayınlar televizyon haberciliğinde kilit öneme sahip ancak canlı yayın sırasına anlık gelişen kriz durumlarının sağlıklı yönetilememesi istenmeyen sonuçları da beraberinde getirmektedir. Canlı yayın sırasında yaşanan en küçük bir olumsuzluğun sosyal medyada linç kampanyasına dönüşmesi habercilerin çalışmasını güçleştirmektedir:

Canlı yayın sırasında bir depremzede bize doğru geldi ve muhabir konuşurken canlı yayına dahil olmak istedi. Muhabir istemsizce mikrofonu çektikten arkasına sakladı. Olmaması gereken bir görüntüydü ama canlı yayın böyle riskler de taşıyor gelen kişinin ne niyetle birden yayına dahi olmak istediğini anlayamıyorsunuz küfür mü edecek, hakaret mi edecek? Bu olayın ardından sosyal medyada hemen bir linç kampanyası başladı ve biz bulunduğumuz bölgede saldırı tehlikesi ile karşı karşıya kaldık. Muhabirin kasıtlı bir şekilde mikrofonu saklama durumu yoktu ama oradaki krizi yönetememişti. Nitekim stüdyodan da muhabiri uyarmadılar. O esnada yayın kesildi haliyle bu da daha büyük yanlış anlaşmalara sebebiyet verdi. Sanki biz depremzedenin konuşmasını istemiyormuşuz gibi. Oysaki depremin ilk anından itibaren geceli gündüzlü depremzedelerin sesi olmaya çalıştık (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Kişisel mevzular, mahrem alanlar

Afet bölgesinde görüntü kaydeden katılımcılara bu kayıt işlemi öncesinde depremzedelerden izin alıp almadıkları sorulmuştur. Katılımcılardan TV 100 kameramanı Yetkin Torlak, bulunulan sahada tek tek izin almanın mümkün olmayacağını söylerken çekeceği görüntü için vicdanına başvuru yolunu seçtiğini aktarmaktadır:

Ankara Kızılay meydanında sokak röportajı yapıyor olsanız izin almanız mümkün ancak bulunduğunuz ortam gidip tek tek izin almanıza olanak tanımıyor. Orada zaten ahlaki, insani olanı esas almak, empati yaparak vicdanınıza sormak zorundasınız. Bir nevi vicdanınızdan izin alsanız yeter. Elbette imkân varsa göz ucuyla dahi temas kurabiliyorsak bunu denedik çekim yapmak için ya da direkt çekmemizden rahatsız

olanı kayıt altına almadık. Konuşmak istemiyorsa ille de mikrofon uzatmadık. Afet bölgesine giden bir ekibin de dediğim gibi sıradan bir sokak röportajına gitmiş gibi rahat davranmaması gerekir aynı şekilde haber heyecanı ile sağa sola saldırmadan yani ona mikrofon uzatayım burada ağlayan feryat figan edeyim bunu çekip ekrana vereyim duygusundan arınmış olması gerekir. Haberci olduğumuzu kadar insan olduğumuzu unutmamalıyız ve böylesi dönemlerde sağduyulu olmalı, meslek etiğini gözetmeliyiz. Kriz ortamı olduğundan bu işin kural kaideden çok empati yapabilmemize bağlı olduğunu düşünüyorum (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Kahramanmaraş'ta drone operatörü olarak görev yapan *TRT Haber* Kameramanı Mikail Sevinç görüntü aldığı sahada daha az ses yapan bir drone ile uzaktan çekim yapmayı tercih ettiğini aktarmaktadır.

Drone yani insansız hava aracı ses yapan bir araç insanların ilgisini çeken bir araç. Bu yüzden drone tercih ederken özellikle enkaz altından bir depremde çıkarılırken ya da yakınları oradayken çok dikkatli oldum, daha az ses yapan bir drone kullandım. Onları rahatsız etmemek ve çalışmalarını aksatmamak için çok daha uzaktan çekmeye çalıştım. Oradaki atmosfer insanlardan izin alabileceğimiz noktada değil ama bu demek değil ki istediğimiz gibi her şeyi çekebiliriz (Sevinç, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Afet bölgesindeki acılar kanatılmaması gereken bir yara iken reyting uğruna çeşitli etik ihlaller yaşanmıştır "İnsanların acılarını bir reyting meselesi haline ve haberi meta haline getiren kurumları gördüm" (Erdem, 24 Temmuz 2023 tarihli görüşme). Görsel yayıncılıkta görüntü içeriğin tamamlayıcı parçasıyken enkazdan çıkan her canın televizyon ekranlarına taşınıp taşınmayacağı bir tartışma konusudur. Ekranaya taşınan depremden mahremiyeti ile habercilik faaliyeti göz önüne alındığında sahada çalışan profesyonellerin bakış açıları değişiklik göstermektedir: "Çocukların yüzünün gösterilmesi meselesi çok tartışılıyor ama çocukların tespiti noktasında görüntülerimizden yararlandığı durumlar oldu (Gümü, 13 Mart 2023 tarihli görüşme);

Bu ince bir çizgi; bir tarafta enkazdan çıkan bir insan sevinç, umut olsun diye göstermek istiyorsunuz öte yandan o kişi belki de bu şekilde görülmek istemiyor ya da ailesi bu şekilde görünsün istemiyor. O zaman mantıken düşündüğünüzde enkazdan çıkarken o anı göstermeyeceksiniz. Bu da açıkçası işin doğasına aykırı. İnce bir çizgi dedim ya o ayarı kaçırmadan yapmak gerekir diye düşünüyorum (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Enkazdan çıkartılan insanların mahremiyetine dikkat etmek istiyorsunuz fakat canlı yayınlarda bazen ihlaller yaşanabiliyor. Yani enkazdan birisi çıkartılıyorsa basın mensupları için olay yerinden biraz uzakta alan açılıp orada tutulmaları zorunlu olmalı. Çünkü empati yaptığımız zaman kimse kendini o halde canlı yayında bulmak istemez diye düşünüyorum. Belki bu konuda kanunlar çıkartılabilir (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Afet haberciliği: Dünü, bugünü, geleceği

Katılımcılara afet bölgesine giderken yaptıkları hazırlık ve afet bölgesindeki gözlemleri doğrultusunda çalıştıkları kurumların ve habercilerin bu tip durumlara hazırlıklı olup olmadığı sorulmuştur. Türkiye Haber Kameramanları

Derneği Genel Başkanı da olan ATV Kameramanı Aytekin Polatel, habercilerin afetlere giderek deneme yanılma yöntemiyle tecrübe kazandığını ifade ederek, bundan sonrası için kamu kurumlarının, meslek örgütlerinin ortaklaşması gerektiğine işaret etmektedir:

Afet bölgesine afet dilini bilen habercilerin gitmesi gerekir. Afet dili nedir dediğimizde o empati yeteneğine sahip yayınlarda kullanabilecekleri görüntüleri iyi bilebilen, sahada nasıl hareket etmesi gerektiğini bilen habercilerin görev alması gerekir. Örneğin o akşam kanalda kim nöbetçiye 'hadi sen bas git' şeklinde olmaması gerekir. Tecrübeyi deneme yanılma yöntemiyle kazandık; orada şu söylenmez, burada bu yapılmaz diyerek. Bundan sonrası için medya sivil toplum örgütleri, AFAD, RTÜK, Kızılay, güvenlik güçleri hepsi el ele verip bir yapı oluşturulması, eğitimlerin verilmesi gerekir (Polatel, 13 Mart 2023 tarihli görüşme).

Torlak'a göre afet haberciliği konusunda saha tecrübesi oluşturmak için medya kurumlarının stajyer ekiplerinin görevlendirilmesi gerekmektedir:

Afet bölgesine giderken çantasına neler koyması gerektiğini bilen, bölgeye gittiği zaman nerede mikrofon uzatması gerektiğini ya da nerede ne şekilde kayıt alması gerektiğini bilen ekipler olmalı. Bu iş sahada öğrenilir elbette ama giden ekibin de önceden afet durumlarına dair bir fikri, tecrübesi olmalı. Afet ortamına göre yetiştirilecek muhabirin kameramanın da takviye olarak gidip işi sahada öğrenmesi gerekir. Orada gerekirse stajyer konumunda gözlem yaparak hareket etmesi gerekir (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Sevinç, Kahramanmaraş depremiyle kurumların teknik anlamda yetersizliği ile personelin eğitimi konusunda bazı eksikliklerin açığa çıktığını düşünmektedir:

Afet bölgelerinde çalışacak personelin ilk yardım eğitimi, daha dirençli olması, kullanacağı malzemelere kadar bir hazırlık gerektirdiğini düşünüyorum. Böyle bir branşlaşma olmalı kesinlikle. Kurumların teçhizat ve personeli yetiştirme konusunda bir ihtiyacın gerekli olduğunu düşünüyorum (Sevinç, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Muhabirler

Muhabirler haber üretim sürecinde başrodedir. Televizyon haberciliğinde olay yerindeki görüntüyü kameramanlar kaydederken, muhabirler habere ilişkin içeriğin toplanması, habere dönüştürülmesi, duruma göre canlı yayın ile aktarılması gibi görevler üstlenmektedirler. Araştırmanın bu bölümünde Kahramanmaraş depremleri sırasında afet bölgelerinde görev yapan muhabirlerin deneyimlerine odaklanılarak, elde edilen veriler değerlendirilecektir.

Katılımcı profilleri

Araştırmanın katılımcıları ulusal televizyon kanallarında haber muhabiri olarak görev yapmaktadırlar. Kamu, tematik ve tecimsel olmak üzere 9 televizyon kanalının çalışanı olan katılımcılardan 6'sı tematik kanallarda çalışmaktadır. Afet döneminde bu tematik kanallar aynı grupta yer alan tecimsel kanallar ile ortak yayına geçmiştir. Bu doğrultuda ilgili kanalların muhabirleri ellerinde-

ki mikrofonun logosu fark etmeksizin bağlı oldukları şirketin hem tematik hem de tecimsel kanalları için görev yapmıştır. *NTV* muhabiri aynı anda *Star TV*, *CNN Türk* muhabiri aynı anda *Kanal D*, *Habertürk* muhabiri aynı anda *Show TV*, *ATV* muhabiri aynı anda *A Haber* ekranlarında haberin aktarıcısı ve üreticisi olarak yer almıştır.

Katılımcıların 5'i kadın 4'ü erkektir ve yaşları 32 ila 54 aralığında değişmektedir. Katılımcıların habercilik deneyimlerine bakıldığı zaman en az 5, en fazla 27 yıllık bir deneyime sahip oldukları görülmektedir. Deprem meydana geldiği ilk günden itibaren bölgede görev yapan katılımcıların deprem bölgelerinde görev yapma süreleri 7 ila 80 gün aralığında değişmektedir. Katılımcılardan bazıları ilk anlarda Gaziantep, Adıyaman gibi şehirlere hareket etmiş olsa da 7 katılımcının Hatay'da, 3 katılımcının Kahramanmaraş'ta ve 1 katılımcının da hem Kahramanmaraş hem de Hatay'da görev yaptığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Muhabir katılımcıların profili

İsim Soyisim	Kurum	Cinsiyet	Yaş	Tecrübe
Betül Bilsel	<i>ATV</i>	Kadın	34	15 yıl
Emre Yüncü	<i>TRT Haber</i>	Erkek	38	17 yıl
Fulya Öztürk	<i>CNN Türk</i>	Kadın	34	17 yıl
Gülnur Saydam	<i>TV 100</i>	Kadın	36	17 yıl
Hasan Uylaş	<i>Haber Global</i>	Erkek	38	17 yıl
Kemal Aktaş	<i>Fox TV</i>	Erkek	54	27 yıl
Mevsim Altay	<i>KRT</i>	Kadın	34	5 yıl
Tuğba Södekoğlu	<i>Show TV</i>	Kadın	32	11 yıl
Yağız Şenkal	<i>NTV</i>	Erkek	47	27 yıl

Deprem bölgesiyle ilk yüzleşme

Televizyon haberciliğinde kameraman ve muhabirler yapılan iş itibarıyla birbirinin tamamlayıcısıdır. Bir haberin görüntüsü kameraman tarafından kayıt altına alınırken, muhabir de o görüntüler doğrultusunda haberin içeriğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Kahramanmaraş depremlerinin ardından afet bölgesine giden kameramanlar bölgede bir çift göz, muhabirler ise ses olmaktadır. Şehirler farklı, olayın tanıkları farklı olsa da depremlerin yarattığı yıkımın habercilerde bıraktığı hissin aynı olduğu görülmektedir. Muhabirler, afet bölgesinde karşılaştıkları ilk tabloyu benzer duygular ile tanımlamaktadır: "Sanki savaşta bombalanmış bir şehir gibiydi" (Södekoğlu, 18 Temmuz 2023 tarihli görüşme), "Sanki bir bilimkurgu filminin içindeydim. Dünyanın sonu gelmiş gibi hissettirdi" (Bilsel, 21 Mayıs 2023 tarihli görüşme), "Hayatımda ilk kez öyle bir senaryo ile karşılaştım korku filmlerinde gördüğüm şeyleri gördüm; bu kıyamet filmleri olur ya aynı o kıyamet filmlerinde neler yaşanıyor öyleydi. İnsanlar bir yere yetişmeye çalışıyor, arabalar yolda gidemiyor, asfaltlar bölünmüş

durumda" (Yüncü, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

İletişim, yemek ya da barınma

Afet bölgesinin fiziki koşulları haber ile ilgili süreçler üzerinde önemli etki etmektedir. Haberciler afet bölgesinde görev yaptıklarının ve dolayısıyla koşulların zorluğunun farkındadır. Ancak içinde buldukları koşullara göstermiş oldukları direncin farklı farklı yansımaları ortaya çıkmaktadır. Peki tüm bunlar haber ile ilgili süreçlere nasıl yansımaktadır? Katılımcılar arasında afet bölgesinde 80 gün görev yapan *CNN Türk* Muhabiri Fulya Öztürk yaşadığı sıvı kaybı ile enkaz başında bayıldığını anlatmaktadır:

Uykusuzluğu, soğuğu, açlığı geçtim. Hatta 4 gün lavaboya çıkmadım, artık midem bulanıyordu ama bunları da bir kenara koyuyorum internet ve telefon sıkıntısı var ya yaşadığım en büyük sıkıntıydı. Çünkü ben şehri göstermek istiyordum ama şebeke müsaade etmiyor. Binalar yıkılınca üstlerindeki baz istasyonları da çökmüş. Ben kendimden, ihtiyaçlarımdan geçtim, sadece internet düşmesin diye yalvarıyordum çünkü anlatmak, aktarmak istiyordum. Depremin 4. günüydü, bir enkazın başında saatlerce kurtarılmayı anlatıyordum ve baygınlık geçirdim. 4 gün boyunca sıvı kaybı olmuş bende (Öztürk, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

ATV Muhabiri Betül Bilsel, afet bölgesine giderken yaptığın hazırlığın yetersizliğini bölgeye vardığında idrak ettiğini anlatmaktadır:

Daha önce hiç bu denli büyük bir afet yaşamamış olmamız ve böyle bir olayı takip etmemiştim. Bana bölgeye gideceğim söylendiğinde ufak bir çanta hazırlamıştım kendime gerçekten ufakmış onu fark ettim... Yanımda tek mont bir şişme yelek ve 5 parça üst ile 2 parça pantolon vardı. Daha gider gitmez yağmaya başlayan yağmur zaman zaman öyle hızlandı ki 5 saat içinde montum içinde şişme yelek olmasına rağmen sırlıklam oldum ve içimdeki kıyafetler de ıslandı. Üşümeye başladım. O anda kiraladığımız canlı yayın aracının sahibinde ihtiyacı olan birine verilmek üzere eski bir mont vardı. Utana sıklıkla o montu istedim 'Söz, yarın ihtiyacı olan birine vereceğim' dedim (Bilsel, 21 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Haberciler her ne kadar zor koşullara rağmen görevlerini yerine getirme çabasında olsalar da zorlukları en aza indirmenin çalışma koşullarını kolaylaştıracağı dolayısıyla iş verimini artırabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bunun için bölgeye giderken yapılan hazırlık ve orada teknik olarak uygun cihazlarla çalışmak önem arz etmektedir. Televizyon kanallarının canlı yayınları için kullandığı 3G cihazları şebeke durumundan dolayı yayın bağlantısı sağlayamazken canlı yayın aracı kullanma imkânı olan kanalların ekiplerinin bu anlamda görüntü ve haber aktarımını daha sağlıklı yürüttüğü tespit edilmiştir.

Acının sunumu ya da etik meseleler

Haberciler afet bölgesinde görev yaparken olayı iki yönlü değerlendirmek gerekmektedir. Önceki başlıklarda fiziki ve psikolojik zorlukların haber ile ilgili süreçlere etkisi ve ele alınmışken bu başlıkta etik durumlar değerlendirilmektedir. Yüncü, yaşanan duygusal durumun ekrana yansımaları kaçınılmaz olarak görmektedir: "Mesela bize "Gazetecisin ekran karşısında ağlama vs." deniliyor ama öyle bir dünya yok, ben ekrana çıktığımda 3-4 defa ağladığımı biliyorum.

Böylesi durumlarda bu açıdan etik değerler çok da aklınıza gelmiyor” (Yüncü, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Görsel 1. Show TV Muhabiri Tuğba Södekoğlu'nun yaptığı canlı yayın görseli

Södekoğlu ise afet bölgesinde yaşadıklarının etkisiyle bir canlı yayın sırasında beden dilini yönetemediğini belirtmektedir. “Hayatımın en acı tecrübesi” sözleriyle anlattığı o canlı yayın sonrası psikolojik tedavi gördüğünü aktarmaktadır:

Ben bu depremde hayatımın en acı yayın tecrübesini yaşadım ne yazık ki. Sosyal medyada linç edildim. Enkaz altından kardeşinin, eşi ve çocuklarıyla birlikte sesini duyan bir kadın bizden yardım istedi. Enkaz başına gittiğimizde ambulans görevlileri vardı. Ses gelen yeri tarif etti. O sesi yayında duyurmamı istedi. O sesi ispatlansız canlı yayında o zaman yardım gelir dedi. Ben de bunu siz yapın profesyonel olarak yayınımda dedim. “Ben Sağlık Bakanlığı’na bağlıyım yapamam ama siz yapabilirsiniz” dedi. O an için habercilik kurallarını gözüm görmedi. Önce insan önce can diye düşündüm ve kabul ettim. Canlı bağlantıda enkaz altındaki babanın sesini duyurduk. Hayatımda ilk kez yanı başımdaki tonlarca betonun altında yaşayan birilerinin varlığına şahit oluyor ve seslerini duyuyordum. Sarsıldım. Sesi duyunca heyecanlandım. Yüzümde yaşayan birinin varlığının şoku heyecanı birinin hayatta olmasının sevinci vardı. Sonra yayında bas bas bağıarak adres çağrısı yapmaya başladım. Amacımız yaşayanları ispat edip adres çağrısı yapıp yardım getirmektir. O sırada kamera arkasından genç bir kadın seslendi. Ben de enkazdan çıktım dedi. Kayıtsız kalamadım. Yanına gittim mikrofon uzattım. Annem, babam ve kardeşim hala enkaz altında, kimse gelmiyor iki gündür dedi. Ben hala enkaz altından gelen sesin şokundaydım. 40 saati aşkın uykusuzlukla yapıyordum o yayını. O genç kadının söylediklerine odaklanamadım. Beden dilimi yönetemedim. Sanki adresi söylemediğim her saniye enkaz altında yaşayanlar için kötülük yaptığım düşüncesi geçiyordu kafamdan. Korkunç bir panik yaşadım. Genç kadının yanından ayrılıp sesin geldiği noktaya döndüm. Özür dileyerek bir kez daha adres çağrısı yapacağım dedim. Ama pek çok kişi genç kadını susturmak istediğimi düşündü. Aklımdan, kalbimden geçmeyen bir durumla itham edildim. Kulağıma bir uyarı yapılmadı. Yaşadığım konsantrasyon

sorunu yayına yansıdı. O şartlarda işini dört dörtlük yapmak kolay değildi. Yayın bitti. Yayından sonra ekipler geldi. Aralıksız kurtarma çalışması yapıldı. Yayında enkaz altındayken sesini duyurduğumuz Ercan Akkuş eşi ve çocuğuyla birlikte ertesi gün kurtarıldı. İnsanlar o babanın da son nefesini harcattığımızı düşündü ve yine linç etti. Çünkü kurtarılmalarını anlattığımız haberi izlememişlerdi. Sürü psikolojisiyle herkes önyargılı bir nefret kusuyordu bana (Södekoğlu, 18 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Görsel 2. Günboyy Gazetesinin 08 Şubat 2023 tarihli haber görseli

Bu arada telefonuma bildirimler yağınca yayındaki genç kadının yanına gittim hemen. El ele tutuştuk "Yayında beni yanlış anladıysanız, sizi üzdüysem özür dilerim" dedim. O da "Hayır, siz işinizi yapıyorsunuz. Benim amacım da sesimi duyurmak" dedi. Sabaha kadar ateş başında depremezdeleydik. Ama sosyal medyada işittğim hakaret ve beddualar kâbusuma kâbus kattı. İnsanlar canının derdindeyken bir an olsun kendimi aklama, ispatlama derdine düşmek aklıma dahi gelmedi. Bu durumun acısı hala kalbimde. Dönünce aylarca psikolojik tedavi gördüm. Sosyal medya kullanamıyorum. Zaman zaman özgüven problemi yaşıyorum. İşin ağır tarafı ben bu psikolojiyle o günden sonra 12 gün daha deprem bölgesinde görev yaptım (Södekoğlu, 18 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Görsel 3. *Leman Dergisi'nin 19 Şubat 2023 kapak görseli*

Södekoğlu'nun bu yayın görselini kapağına taşıyan *Leman Dergisi* bu yayımdan bir gün sonra sosyal medyadan, "Bu karikatürün öznesi tek başına muhabir değil, medya baskısı ve yandaşlaştırılmış medya eleştirisidir. Muhabire yönelik orantısız öfke yönelimi ve linç bizi üzer" ifadelerine yer vermiştir.

Aktaş, empati vurgusu yapmaktadır. Haberci olarak gerek depremzedelere yaklaşım gerekse afet ortamının haber olarak aktarımında etik çerçeveyi empati duygusu ile çizmenin daha yararlı olacağı görüşündedir.

Zaman zaman çekim yapmamızı istemeyen depremzedeler oluyordu bunu göz önünde bulundurarak hareket ediyoruz. O duygusallık içerisinde insanların nasıl bir tepki vereceğini çok bilemiyorsunuz ama bir taraftan da sıcak anları olabildiğince yansıtmak istiyorsunuz. Ben uzun yıllardır bu işi yapan biri olarak şunu düşünüyorum önce insanız sonra gazeteci. Hayat haberdır belki ama her şey haber değildir. Çocuğu kurtarılmış babaya mikrofon uzatıyorsunuz ve konuşmak istemiyor, onu anlayabilmemiz gerekir çünkü eşi kurtarılmamış. Genel olarak empati yaparak hareket ediyorum, ben olsaydım benim ailemden biri yaşıyor olsaydı bu durumu diye düşünüyorum ve o vicdanla hareket ediyorsun (Aktaş, 7 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Muhabirlerin afet bölgesinde özellikle ilk günler gözlemlerinden yola çıkarak haber aktarımında bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak Şenkal, afet bölgesinde bilgiye erişim konusunda bir ayrıntıya dikkat çekmektedir.

Depremi ilk saatlerinde ilk anlarında tuhaf bir durum oluyor normalde size hiç bilgi vermeyen insanlar size bilgi veriyorlar. O bir haftalık süreçte herkes size çok yardımcı. O dışardan gelen takviye güçsünüz ya polisi de askeri de kurtarma gö-

revlisi sizi de takviye güç olarak gördüğü için normalde size bilgi vermeyen herkes size bilgi veriyor. Çünkü insanlar birbirine hep o kargaşada el vermek, omuz verme istiyor. Bir de şöyle bir şey var her şey gözünüzün önünde aktığı için hani gizli saklı bir şey yok ortada. Kafanızı nereye çevirseniz haber orada zaten (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Kişisel mevzular, mahrem alanlar

Polis adli olaylar başta olmak üzere birçok kriz sahasında güvenlik amaçlı emniyet şeridi çekilerek, gazeteciler için alan sınırlaması yapılmaktadır. Ancak deprem, sel, orman yangını gibi krizin geniş alanlara yayıldığı durumlarda haberciler için böyle bir alan sınırlamaması yapılamadığı ortaya çıkmaktadır. Alan sınırlamasının yapılamaması özellikle televizyon haberciliği için afet mağdurlarının görüntülerinin kolaylıkla elde edilmesine olanak tanımaktadır. Bu tip durumlarda özellikle afet mağdurlarının mahremiyeti göz önüne alındığında izlenmesi gereken yol ne olmalıdır? Saydam, afet bölgesinde mesleki etik kurallar ile insani yaklaşımı hiçe sayan haberciler ile ilgili gözlemlerini anlatmaktadır:

Sırf reyting uğruna enkaz altında kalan kişilere seslenerek röportaj yapmaya çalışan muhabirler vardı. İnsanlar bebeklerini, anne ve babalarını kurtarmaya çalışırken onları ağlatıp, gözyaşlarını çekebilmek için özellikle duygusal sorular soran muhabirler vardı. İsrarla can savaşı verilen bir deprem bölgesinde depremedelerin önünde anons çekme yarışı yapan muhabirler... Bunlar mesleki olarak etik değil. İnsani olarak da! Birkaç meslektaşımı uyardım. Daha hassas davranmalarını söyledim ancak aldığım cevaplar bir o kadar acımasızcadı (Saydam, 17 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Aktaş ise kriz ortamlarında mesleki ihlallerin kaçınılmaz olduğunu söyleyerek, habercilerin insani olandan yana tutum sergilemesi gerektiğini paylaşmaktadır:

Meslek etik kurallara ne kadar dikkat ederseniz edin ihlalin olduğu durumlar elbette oluyor mesela ağır hasarlı evden eşyasını kurtarmaya çalışan vatandaş onun psikolojisini de anlamak gerekiyor. Sen onu arkana almış canlı yayın yapıyorsun ama belki de o kişi bu durumun görülmesini istemiyor. Belki o yayını yapmadan önce ondan izin almak gerekiyor. Çünkü orada sorgulayan bir tavır da var bir vatandaş ağır hasarlı bir binaya bütün risklere rağmen eşyasını kurtarmaya çalışıyor dediğiniz zaman zaten giden gitmiş o da kalan eşyasını kurtarmaya çalışıyor. Yazılı kurallar ile olacak bir durum da değil evrensel kurallar var elbette ama kesinlikle mesleki ve insani vicdan devreye giriyor o vicdan ile hareket edildiğinde zaten bence sorun kalmaz. Kurallar güncellemesini bizim vicdanlarımızda yapmak gerekir (Aktaş, 7 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Şenkal, yazılı kurallar olsa dahi sahada o kuralları uygulamanın pek de mümkün olmadığını, bu tip durumlarda empati yapmanın daha işe yarar bir yöntem olduğu görüşündedir:

Bununla ilgili çok tartışmalar var niye enkazdan çıkan insanları gösteriyorsunuz ya da niye göstermeyelim orada bir hayat kurtulmuş diye... Bunun hangisi doğru, hangisi yanlış kendi mesleki bilgi dağarcığımla doğru ya da yanlış diyemeyeceğim size ama saatlerce enkazın altında kalmış birini ekrana göstermek çok da incicine cinci-

ğına girmeden biraz daha genellerden kalarak göstermek mantıklı diye düşünüyorum. Mesela bir arama kurtarma görevlisi elini tutarak götürüyordu enkazdan çıkan kişiyi kameraman arkadaşım Cumhur Çatkaya elini çekerek o görüntüyü yansıttı. Meslek etiği bakımından baktığınızda bilmiyorum bu işler nasıl bir formata sokulur yani yazılı olsa dahi sahada öyle olmuyor. Burada yapılması gereken şey en basit yöntemle empati kurmak. Benim yakınım olsaydı ne yapardım diye düşünmek. Karşı tarafı rahatsız etmeden işini düzgün yapmaya gayret etmek, kâğıt üzerinde olabiliyor ama sahada uygulamak biraz zor (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Habercilerden elde edilen verilerden afet bölgesinde mesleki etik kuralların bazen reyting kaygısı bazen habercilik refleksi bazen de istemsizce ihlal edildiği durumlar yaşanmıştır. Ancak gerek afet mağdurlarının mahremiyeti gerekse habercilik meslek etiği göz önüne alındığında sahada görev yapan habercilerin yazılı kurallardan çok duygudaşlık ile hareket edip, insani tutum sergilemesi gerektiği vurgusu öne çıkmaktadır.

Afet Haberciliği: Dünü, bugün, geleceği

Afet sahasında görev yaparken fiziki şartların zorluğu ve sürecin psikolojik olarak yönetilmesi haber üretim süreçlerini etkilemektedir. Bu başlık altında afet dönemlerinde mesleki etik ihlallerin yaşanmasını önlemek ve haberciler açısından haber üretim sürecini kolaylaştırmak için yapılması gerekenler üzerinde durulmaktadır. Özellikle medya kurumlarının hazırlığının yetersizliğini anlatan Saydam, afet haberciliği alanında bir uzmanlaşma ihtiyacı bulunduğunu belirtmektedir:

Afet haberciliği tamamı ile uzmanlaşma haberciliği olmalı. Psikolojik olarak birçok haberci hazırım ve deneyimliyim dese de her afetin dinamiği, psikolojisi farklı. Çoğu zaman duygularına yenik düşenler, korkanlar, geri dönenler oluyor. Sadece psikolojik anlamda değil, teknik olarak da kurumlara büyük görevler düşüyor. Yağmurluk, baret ve yağmur çizmeleri dışında kurumlar da pek hazırlıklı sayılmaz. Genel olarak sel, yangın, deprem ve 2015 Suriye savaş bölgesinde yaptığım habercilikte fazlası ile gözlemlerim. Genelde bölgede tedarik edebiliyorsak şanslıyız, edemiyorsak mevcut olanı değerlendirmeye çalışıyoruz (Saydam, 17 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Aktaş, yayın sürecinin yönetildiği merkezin sahada görev yapan muhabiri yönlendirirken sahanın koşullarını düşünerek hareket etmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bunun yanı sıra afet haberciliğine dair belli davranış kalıplarının mesleki içi eğitimlerle aktarılmasının faydalı olacağı görüşünü taşımaktadır:

Afetler karşısında nasıl hareket edeceğimize dair bir meslek içi eğitim olabilir. Birçok televizyon kanalı sahadaki muhabiri ve kameramanı robot gibi görüyor, sırtımızda canlı yayın cihazları taşıdığımız için "hemen kamera karşısına geçin" gibi bir tavır oluyor. Alandakiler ile merkezdekilerin iyi irtibatı olması lazım ve alana gönderilen kişinin de belli bir tecrübesi olması lazım. Her alanın kendine özgü kuralları var yaşayarak tecrübe ediyorsun ama ikili ekipler dayanışma içerisinde daha verimli oluyor. Tecrübeli olsanız bile bazen o bölgede her yere ulaşmanız mümkün olmuyor. Belli etik kuralları, belli davranış kalıpları, oranın koşullarına uyum sağlama, temel ihtiyaçlar noktasında çözüm bulma gibi pratikleri öncesinde konuşmak gerekiyor. Meslek içi eğitimlerle tecrübeli haberciler tüm bunları genç arkadaşlara anlatılabilir (Aktaş, 7 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Şenkal ise afet haberciliğinin masa başında öğrenilemeyeceğine dikkat çekerek, sahada deneyimlemenin altını çizmektedir. Habercilik alanında mesleki tecrübe sahibi bir kişinin afet sahasına da kolaylıkla uyum sağlayacağı görüşündedir:

Bu sahada öğrenilerek yapılan bir şey, masa başında öğrenilecek bir şey değil. Afet haberciliği bir bilgisayarda ya da oturduğunuz yerde öğrenilecek bir şey değil ama deneyimleyerek öğrenilir. Mesleki tecrübe burada önemli afeti hiç bilmiyor olabilirsiniz, haberciliği televizyonculuğu biliyorsanız hızlı bir şekilde uyum sağlayacaksınız. Belli başlı kuralları var. Yapılan bir başka herhangi bir işten farklı değil. Evet, fiziki şartları çok zor ama bir haberi yaparken neye dikkat ediyorsanız, en küçük pazar haberi yaparken bile doğru, dürüst, adil, hakkaniyetli, vicdanlı olmasına dikkat etmek gerekiyor. (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Muhabirler ile yapılan görüşmelerde afet haberciliğine dair bir uzmanlaşma ihtiyacı bulunduğu; üniversitelerin iletişim fakültelerinde bu alanda verilecek dersler ve habercilerin hem meslek içi eğitimler hem de sahada deneyim kazanarak bu alanda donanımlı hale getirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Spikerler

Televizyon haberciliğinde görev alan spikerler, kameramanın kaydettiği görüntü ile muhabirin hazırladığı haberin, editör denetimi, seslendirme ve montaj aşamalarından sonra yayına hazır hale geldiği zaman ekrandan aktarma yani izleyiciye sunma işini üstlenmektedirler. Spikerler bu işi televizyon kanallarının stüdyolarından yapılan canlı ya da bant kayıtlarıyla yerine getirmektedirler. Araştırmanın bu bölümünde spikerler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirilecektir.

Katılımcı profilleri

Araştırmanın katılımcıları ulusal televizyon kanallarında spiker olarak görev yapmaktadırlar. Kamu, tematik ve tecimsel olmak üzere 9 televizyon kanalının çalışanı olan katılımcılardan 6'sı özel tematik kanallarda çalışmaktadır. Afet döneminde bu tematik kanallar aynı grupta yer alan tecimsel kanallar ile ortak yayına geçmiştir. Bu doğrultuda ilgili kanalların spikerleri bağlı oldukları şirketin hem tematik hem de tecimsel kanalları için görev yapmıştır: *NTV* spikeri aynı anda *Star TV*, *CNN Türk* spikeri aynı anda *Kanal D*, *Habertürk* spikeri aynı anda *Show TV*, *ATV* spikeri aynı anda *A Haber* ekranlarında yayının aktarıcısı durumundadır. Araştırmanın katılımcılarından *Habertürk* Spikeri Mehmet Akif Ersoy ve *Haber Global* spikeri Gözde Şeker 7 gün, *TRT Haber* spikeri Mustafa Ustanlı 4 gün ve *TV 100* spikeri Ece Üner 1 gün deprem bölgesinde görev almıştır. Araştırma kapsamındaki diğer katılımcılar afete ilişkin yayınları kanalların merkezindeki stüdyolardan yürütmüştür. Katılımcıların 5'i kadın, 4'ü erkektir ve yaşları 36 ila 52 aralığında değişmektedir. Katılımcıların habercilik deneyimlerine bakıldığı zaman en az 15, en fazla 33 yıllık bir deneyime sahip oldukları

görölmektedir.

Tablo 3. Spiker katılımcıların profili

İsim Soyisim	Kurum	Cinsiyet	Yaş	Tecrübe
Cem Öğretir	ATV	Erkek	49	33 yıl
Ece Üner	TV 100	Kadın	42	20 yıl
Göksu Öngören Özgür	CNN Türk	Kadın	36	17 yıl
Gözde Şeker	Haber Global	Kadın	36	20 yıl
İlker Karagöz	Fox TV	Erkek	43	22 yıl
Mehmet Akif Ersoy	Habertürk	Erkek	38	15 yıl
Mustafa Ustanıl	TRT Haber	Erkek	52	27 yıl
Seçil Özer	KRT	Kadın	41	24 yıl
Seda Öğretir	NTV	Kadın	43	22 yıl

Afet haberciliğinin yayın dili: Saat etkisi

Spikerlik, habere ilişkin birkaç tanıtıcı cümlelerin prompter cihazı aracılığıyla okunarak izleyiciye aktarılması olarak değerlendirilmemelidir. Öyle ki aynı haber farklı kanallardan izlendiği zaman her kanalın sunucusunun aktarımı izleyicide farklı bir etki bırakabilmektedir. Çünkü haber aynı olmasına rağmen sunumdaki farklılık sunucunun yarattığı kişisel üslubun eseridir. Bu doğrultuda haber bültenlerinde sunulan haberin ne olduğu kadar nasıl sunulduğu da önemlidir (Aker, 2010, ss. 158-159). Kahramanmaraş depremlerinin ardından televizyon kanalları özel yayına geçmiş ve 24 saat boyunca yapılan canlı yayınlar ile afet bölgelerindeki durum aktarılmıştır. Bu yayınlar sırasında tek gündem afet bölgesi olduğu için ilk andan itibaren ekranda olan sunucular, planlı bir yayının parçası olmak yerine anlık gelişmelerin yaşandığı bir yayın yapma durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. Peki böylesi bir ortamda ortak bir dil var mıdır, yayın dili nasıl olmalıdır? Araştırmanın katılımcılarından ATV Sunucusu Cem Öğretir bu dili “sorumluluk dili” olarak yorumlayarak, yayınlarda saat etkisine dikkat çekmektedir.

Bu tip durumlar için aslında ayrı bir yayın dili vardır, çünkü daha ince eleyip sık dokumanız gereken bir dönem. Bilgi akışının çok yoğun olduğu ve pek çok kaynaktan beslendiğiniz bir dönem oluyor. Bunların ne kadar doğru ne kadar yanlış olduğunu aktarmadan önce mutlaka kontrol etmek gerekiyor. Biz sorumluluk ile bu işi yapmaya gayret ediyoruz aslında buna sorumluluk dili demek belki çok daha uygun. Hatta bu tip durumları saat saat dilimlendirmek gerekir. İlk 12 saat, ilk 24 saat ve ilk 48 saat... İlk 12 saatte gerçekten çok net bir bilgi akışı sağlamak mümkün olmuyor. 24. saatte bir şeyler ortaya çıkmaya, aydınlanmaya başlıyor. 48. saatte artık daha doğru bilgiye ulaşabiliyorsunuz. Onun için ilk 12 ila 24. saatte daha dik, ayakta, uyanık olmakta fayda var (C. Öğretir, 5 Eylül 2023 tarihli görüşme).

TV 100 Sunucusu Ece Üner, afet durumlarındaki yayın dilinin sınırını “acıyı drammatize etmemek ve afetzedelere karşı diğerkamlık” olarak çizmektedir.

Afet durumları için kesinlikle ayrı bir yayın dili vardır. Bir kere o insanların acılarının üzerinde tepinmemek gerekir. O insanların acılarını bir şov malzemesi haline getirerek zaten çok dramatik olan bir şeyi drammatize etmemek gerekir, çünkü zaten olayın kendisi dramatik. İkincisi o insanların yanında çok daha nazik çok daha diğerkam yani halden anlayan bir hale bürünmek gerekir. (Üner, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Duyguların kontrolü ya da kontrolsüz duygu

6 Şubat günü saatler 4.17’yi gösterdiğinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen depremin ardından kameramanlar ve muhabirler hemen deprem bölgesine hareket ederken, daha o dakikalarda yani bölgeye henüz ulaşılammışken haberin aktarımını sunucular yerine getirmiştir. *CNN Türk* Sunucusu Göksu Öngören Özgür, depremin öncesindeki gece yayından çıktıktan sonra evine gitmek yerine hava koşullarından dolayı kanalda uyumayı tercih ettiğini ve o gecenin sabahı deprem haberiyle apar topar canlı yayına girdiğini aktarmaktadır.

Pazar gecesi tartışma programım vardı ve İstanbul’da inanılmaz bir kar fırtınası bastırdı. Yayın çıkışım gece 02:00 olmuştu sabah 09:00 yayınım var ama kar öyle bir yağıyor ki sabah yollar kapanabilir ve sabah gelemeyebilirim diye düşündüm ki daha önce İstanbul’da yağın yoğun yağış nedeniyle kanalda mahsur kalmıştım. Haber müdürümü aradım ve “Ben bu gece kuliste kalayım aksi bir durum olursa yayına girerim hem sabahta zorlanmamış olurum” dedim. Sabaha karşı telefonumda bir sürü cevapsız aramayla uyandım. Eşim “Göksu kalk, doğu yerle bir olmuş yazmış” detayı yok, haber müdürüm kaç kere aramış. Uyandım, üst kata kata geçeceğim asansörden çıkarken kafamdan neler geçti ama deprem hiç aklıma gelmedi. Büyük bir kar felaketi mi acaba diyorum n’oldu derken çok büyük deprem dediler... Apar topar yayına girdim. İnanın ben de her detayı yayında izleyicilerimizle birlikte öğrenerek anlatmaya, aktarmaya çalıştım çok zor bir gündü (Öngören Özgür, 8 Ekim 2023 tarihli görüşme).

İki saat sonra sunacağı sabah haberlerine hazırlanırken deprem haberiyle hemen ekran karşısına geçen *KRT* Sunucusu Seçil Özer de duygularını kontrol altında tutmakta zorlandığını belirtmektedir:

Ben o dönem sabah haberlerini sunduğum için haber ajansa düştüğüm anda görenlerdenim. Pek çok felakette sahada görev yapıyordum. Ancak Kahramanmaraş depremi stüdyodan aktardığım bir konu olmasına rağmen sahadaymış gibi etkiliydi. Duygularımı yayının dışında tutmakta, şaşkınlığımı gizlemekte en zorlandığım felaketti. Birçok mesaj geliyordu telefonuma, herkes yardım istiyordu. Bir yandan durumu izleyicilere aktarmaya diğer yandan yetkililerin dikkatini yardım isteyen noktalara çekmeye çalıştım (Özer, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Cem Öğretir ise afet sahasında bazı habercilerin ekrandaki görünürlüklerinin getirisini düşünerek duygu kontrolü konusunda yanlış davranışlar sergilediklerini ve aldıkları yanlış alkışın da bu davranışın sürdürülmesine neden olduğu görüşündedir:

Kendinizi sunum yaparken veya bilgiyi aktarırken belli bir dakika duyguya kaptırabilirsiniz hiçbir beis yok, insani bir durum bu ama bunu dakikalarca sürdürmek bana çok doğru gelmiyor, etik gelmiyor. Biz ajitasyonla değil de habercilikle hayatımızı kazanmalıyız ama bazı arkadaşlarımız bu durumu karıştırıyorlar sunucusundan muhabirine kadar. Bazen insanlar kamu görevi ifa etmenin dışında ekrandaki görünülüklerinin kendilerine olan getirilerini düşünmeye başlıyorlar ve bazen yanlış alkışlandığı zaman yanlış yapmaya devam ediyoruz. Bu noktada birilerinin ona dur demesi gerektiğini düşünüyorum ama buna dur diyecek halk değil, büyükleri ya da yetkilileridir. Bir itiraf meslek örgütlerimiz çok zayıf bu konuda. Yok denecek kadar zayıf. Türkiye’de habercilik meslek örgütlerinin dışında ilerliyor (C. Öğretir, 5 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Afet sahasında görev yapan sunuculardan Ersoy, habercileri afet sahasındaki hikâyenin bir parçası olarak değerlendirmektedir.

Sabah size küfreden kişi akşam size sarılabiliyor yani. Adam geliyor çocuğunun cesedini gösteriyor, Allah belanızı versin hiçbir şey yapmıyorsunuz falan diyor size. Ne diyeceksiniz o adama çok haklısınız diyorsunuz. Onunla tartışmazsınız, aynı adam gidiyor akşam size çorba getirmiş, sarılıyor ve ağlıyorsunuz onunla. Acının ortasında kamera karşısında olmak aslında kamera yok artık ve siz acının bir parçasısınız. Sadece ilkesel olarak şuna dikkat ediyorsunuz kamera karşısında ağlamanın bir faydası yok, durumun vahametini büyük büyük cümleler ile anlatmanın bir faydası yok (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Patronunun mikrofonuna konuşmak: “Günah keçisi”

Kameraman, muhabir ve ekran önündeki sunucu haberin üreticisi, aktarıcısı konumundadır. Bir bakıma imza attıkları haberin sahibidirler. Dolayısıyla izleyici de ekrandaki görüntüyü kaydeden ile haberi anlatanı muhatap olarak değerlendirmektedir. Araştırma kapsamında afet bölgesinde görev yapan bazı habercilerin yaptıkları haber ve yayınlar sonrasında özellikle sosyal medya üzerinden tepkiyle karşılaştığı tespit edilmiştir. Üner, “Hep sinekler ile meşgulüz, hiç bataklıkla meşgul değiliz” sözleriyle muhabir, kameraman ya da sunucuya değil taşınan mikrofondaki logoya bakmak gerektiğine işaret etmektedir:

Orada muhabirleri ve kameramanları günah keçisi ilan etmek çok kolay ama burada dönüp medya patronlarına bakmak gerekir çünkü siz orada patronunuzun mikrofonunu tutuyorsunuz. Günün sonunda patronunuzun mikrofonuna konuşuyorsunuz. Eğer patronunuz veyahut da kraldan çok kralcı olan bir mekanizma “Bir dakika burada sakın vatandaşın devlet eleştirisi yapmasına veya hükümet eleştirisi yapmasına izin verme, kes şu anda yayını” dediği anda oradaki yayıncı da patronunun mikrofonunu tuttuğu için temsil ettiği kanalın mikrofonuna konuştuğu için kesmek zorunda kalır. Dolayısıyla burada muhabir veya spiker ya inisiyatif alacak işini kaybetmeyi göze alacak, o mikrofonu tutacak orada herkes acı gerçeklerle yüze gelecek ya da o esnada kes bu yayını diye bir komut gelirse bir yerden o da onu kesmek zorunda kalacak. O röportajı yapmadan önce öyle güdülenmişse yani o röportaja gitmeden önce aman sakın hükümet, sistem eleştirilmesin şeklinde güdülenmişse o anda mecburen bir otosansür uygulanır. Dolayısıyla ben her zaman en zayıf halkanın sahadaki haberciler ile ekrandaki spiker olduğunu ve diyeti onların ödediğini düşünüyorum. Nitekim bu şekilde işini kaybeden spiker de oldu. Bizler sorundan besleniyoruz sorumluluktan beslenmiyoruz. Kimse sorumluluk almıyor,

burada meselelerin gerçek sebeplerine odaklanmıyoruz. Biz hep sineklerle meşgulüz hiç bataklıkla meşgul değiliz. Bataklığı kurutmakla meşgul değiliz (Üner, 9 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Deprem bölgesinde görev yapan *Haber Global* Sunucusu Gözde Şeker, kanal yönetiminin talimatlarına uymadığı için “Başka yayının yok, dönebilirsin” sözleriyle afet sahasından çekildiğini ve sürecin çalıştığı kurumdan istifayla sonuçlandığını anlatmaktadır:

Depremden sonraki ikinci gün, kanalın genel yayın yönetmeninden, sahada görev yapan herkesin olduğu WhatsApp grubuna bir mesaj geldi. Mesajda özetle “Yayınlarda eksikleri değil gelen yardımları anlatmamız gerektiği” ve “Devletin eli her yerde hissediliyor” duygusunu aktarmamız istendiği anlatılıyordu. Ben bunu reddettim. Önümde ceset torbası bile olmadığı için battaniyelere sarılı cesetler sıralanırken “Bir eksik yok” diyemedim. Hatay’da tablo neyse yayınlarımda onu anlattım. 5. gün bir yayını sırasında kulağıma aniden “Bitir” dediler. Ben de başka bir noktada enkazdan canlı kurtarıldığını düşünerek yayını bitirdim. Ardından merkezden arandım, “Başka yayının yok dönebilirsin” dedi. Talimatlara uymadığım için sahadan çekilmiştim. Döner dönmez istifamı verdim. Kabul edilmedi. Söz konusu mesajı gönderen yönetici bir süre sonra benden özür diledi. Ama bu, yaptığını telafi edemedi. 2 ay sonra ben de kurumdan ayrıldım (Şeker, 21 Kasım 2023 tarihli görüşme).

Ekranı sahada/stüdyoda yönetmek

Araştırma kapsamında yer alan bazı sunucular hem afet bölgesinde hem de stüdyoda görev yaparken bazıları sadece stüdyodan yayın yapmıştır. Katılımcılara afet durumlarında stüdyo ile afet sahasından görev yapmanın farkı sorulmuştur. Şeker, stüdyodan insana dokunulmayacağı görüşünü taşımaktadır:

Bir hafta Hatay’dan yayın yaptım. Her yayından önce enkaz başında bekleyenlerin yanında gidip onlardan bilgi aldım. Ama bunu yapmak kolay değildi. Çünkü kimse o an soru yanıtlayacak durumda değildi. Soracağım tek soru için dakikalar öncesinden yanlarına gidip onlarla oturdum, onları dinledim, çoğuna uzun uzun sarıldım. Stüdyoda insana dokunmak gibi bir şansınız yok. Sahada aktardığınızın parçası olursunuz (Şeker, 21 Kasım 2023 tarihli görüşme).

Üner de afet sahasında yaşanan duyguya ortak olmanın ve o atmosferi yaşayarak sunmanın gerekliliğine inanmaktadır:

Sıcacık stüdyolarda makyajlarınızı yapıp, konfor alanınızda kalıp sunmak dünyanın en kolay işi. Ama işin aslında o alana gidip yani o oradaki duyguyu, dayanışmayı, kaybı, acıyı anlayabilmek için gerçek bir habercinin, gazetecinin bir kere kesinlikle alanda olması gerekiyor (Üner, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

NTV Sunucusu Seda Öğretir ise habere konu olayı hissetmek bakımından sahada olmanın önemli olduğunu düşünmektedir. Öğretir, sahaya gidecek kişinin sahanın hassasiyetlerini göz ardı etmemesi gerektiğinin altını çizerek, saha ve stüdyonun yayın trafiklerinin birbirinden farklı olduğunu vurgulamaktadır:

Mevzuyu daha iyi anlamak, hissetmek, daha doğru soruları sormak için bölgede olmak önemli. “Haberci gözüyle bakırım” diyen ve duygularını işine katmayacağından da emin olan kişinin orada olması daha önemlidir. Ancak birtakım hassasiyetler var

ve onları gözden kaçırabileceğini veya trajik tabloya dayanamayacağını düşünüyor-
san orada olmak dezavantaj olarak değerlendirilebilir. Stüdyoda daha fazla kişiyle
bağlantı halindesin senin önüne akan bir muhabir bağlantısı süreci veya uzmanlar
gelip gidiyor, orada başka bir trafik var ikisinin trafiği çok farklı (S. Öğretir, 9 Ekim
2023 tarihli görüşme).

Mesleki etik ya da sınavı geçmek

Sunucuların afet bölgesindeki mesleki etik ihlallere ilişkin değerlendirmeleri bu başlık altında ele alınmaktadır. Araştırmanın katılımcıları Türk televizyonlarının mesleki etik bakımından pek de iyi bir sınav vermediği görüşünü taşımaktadır. ATV Sunucusu Cem Öğretir de bölgeye habercilerin ulaşması bakımından iyi bir refleks gösterildiğini ancak mahremiyet konusunda bazı ihlallerin yaşandığını belirtmektedir:

Habercilik anlamında çok iyi bir sınav verdik mi, bence ortanın üstü. Yüzde yüz iyi performans sergiledik mi hayır. Refleksimiz çok iyiydi. Bölgeye gidiş, bölgeye hareket ediş. Bunun dışında “Mesela çocuk görüntülerinin ekranda yer alması çok tartışıldı, şiddetin pornosu deniliyor buna. Açıkçası ben bir tık daha geride durulması gerektiğini düşünüyorum. İnsanların özel hayatına saygı duymak lazım. Bir çocuğun görüntüsünü vermekle çıktığını duyurmak arasına çok büyük bir fark yok aslında. Görüntüyü çok fazla ekranda tutup, onun üzerine tepinmek, onu sürekli ekranda tutmaya çalışmak yerine bir kısım verilip sonra ekrandan alınabilir hatta şu da söylenebilir seyirciye: “Evet kurtuldu, çok güzel umut oldu bizim adımıza ama özel hayatına saygı adına daha fazla ekranda göstermek istemiyoruz” denilip ekrandan çekilebilmesi gerekir (C. Öğretir, 5 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Ersoy ise etik ihlalleri değerlendirirken medya anlamında 1999 Marmara Depremi’nden bugüne sadece teknolojinin değiştiğine vurgu yapmaktadır:

Yalan haber, manipülasyon, sahte tweetler, bundan muhalefet devşirmeye çalışanlar, bundan iktidarını beslemeye çalışanlar. “Her şeye müdahale ettik”, “Her şey mükemmel gidiyor”cular ile “Hiçbir şey yapılmıyor”cuların birbiriyle olan siyasi çekişmelerinin altında ezilen insanlar, hepsine rastlamak mümkündür. Sosyal medyanın dibine kadar kirlendiğini gördük. 99 depreminden bugüne medya ne yapmış baktığımız zaman sadece teknoloji değişmiş yani. Enkazdan çıkarılanlara mikrofon uzatmak vs. bunu ben yapmadım ama yapanlar oldu. Durumun vahametini anlatmak için enkazdan perişan şekilde çıkanları göstermek gerekir mi ben tercih etmem (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Karagöz, sahadaki etik ihlallerin yayın telaşıyla yapıldığını düşünmektedir. Asıl ihlalin televizyon kanallarının kamunun eksikliklerinin göstermemek için aldığı talimatlara göre yayın yapması çabasıyla kaynaklandığını belirtmektedir:

Sınırların şaşırıldığı, enkaza haddinden fazla yaklaşıldığı, arama kurtarma çalışmalarının o koşuşturmaya içinde belki bilmeden aksatıldığı durumlar oldu ama bence kimse bunu bile bile yapmadı. Ya yayının telaşydı ya enkazdan bir kişinin daha sağ çıkartılmasının verdiği heyecandı. Sahadaki tüm meslektaşlarımız için söylüyorum herkes bildiği ve karşılaştığı kadarıyla görevini yapmaya gayret etti. Masa başında yayını kumanda edenlerin, kamunun yaptığı önemli ve hayati hataları, eksiklikleri göstermemek için talimatla gösterdiği çabayı da unutmayalım (Karagöz, 10 Ekim

2023 tarihli görüşme).

Özer ise etik ihlallere değinirken “felaketin unutulduğu durumun siyasi bir çekişmeye dönüştüğü” görüşünü taşımaktadır:

Ahlaki ve etik ihlalin bu felakette söz konusu olduğunu düşünüyorum. Ekranlar iki ayrı görüşe bölündü. Bir yerden sonra sanki enkaz altında hala insanlar olduğu, binlerce insanın öldüğü, binlercesinin zor durumda olduğu unutuldu, durum siyasi bir çekişmeye dönüştü. Bir tarafta çoktan kahramanlık hikayelerini anlatmaya başlamışken, diğer tarafta hala yardım çılgınlıkları vardı. Yapmamız gereken sonuna kadar durumun büyüklüğünü unutmamaktı. Enkaz altına uzatılan mikrofonlara, ağlayan depremzedeye sırtını dönen muhabirlere şahit olduk bu depremde. Çünkü bir yerden sonra felakete yabancılaşıp siyasete bulaşmayan popüler yayınlar derdine düşüldü. Bu etik olarak ahlaki açıdan büyük problemdi (Özer, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Afet haberciliği: Dünü, bugünü, geleceği

Araştırmanın sunucu katılımcılarının mesleki deneyimleri göz önüne alındığında gerek stüdyoda gerekse sahada afet haberlerinin aktarımı konusunda önemli bir tecrübeye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcılardan elde edilen veriler göz önüne alındığında tüm mesleki deneyime rağmen habercilik açısından Kahramanmaraş depremlerinin diğer afetlerden çok daha farklı olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu doğrultuda katılımcılar afet haberciliği alanında uzmanlaşma ihtiyacı olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Ersoy, habercilerin kendi meslekleri dışında her şeyin etik ve ahlakını sorgulama yolunu seçtiklerini belirterek aynı sorgulayıcı tavır ile haberciliğin ihtiyaçlarının da belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedir:

Medyada uzmanlaşma eskiden daha belirgindi şimdi bir muhabir pazarda domates haberine de gidiyor, savaş haberine de gidiyor afet haberine de... Keşke bu şekilde bir uzmanlaşma alanı olsa. İletişim fakültelerinde bu şekilde ikinci üçüncü sınıftan itibaren branşlaşma olmalı. Mezun olduğunda özgeçmişine afet muhabiridir yazabilmeli, biz de ‘Bu kişiyi gönderelim canlı yayın tecrübesi eklensin’ demeliyiz. Biz kendimiz dışındaki her şeyin etiğini ahlakını sorgulayan bir iş yapıyoruz ancak kendi işimizi sorgulamıyoruz (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Ustanıl, afet durumunda haber merkezindeki nöbetçi ya da boşta olan ekibin değil de afet konusunda uzmanlaşmış ekibin hemen afet sahasına gitmesi gerektiğini belirtmektedir:

Ben afet konusunda da uzmanlaşma olmalı gerektiğini düşünüyorum. Kameramanı, muhabiri, canlı yayın yapacak ekibin daha önceden tespit edilip böyle bir durum yaşanırsa ilk hareket edecek kişiler sizlersiniz diye daha önceden eğitimlerin verilip hatta tatbikatların yapılması gerektiğini düşünüyorum. Yani bu tip durumlarda haber merkezinde o esnada boşta olan muhabir veya kameraman yerine afet için hazırlanmış ekibin yola çıkması daha doğru olacaktır (Ustanıl, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Seda Öğretir ise özellikle afet dönemlerinde televizyon haberlerinin diğer zamanlara göre daha çok izlendiğini belirterek, bu dönemler için daha hassas,

duyarlı ve hazırlıklı olunması gerektiğini savunmaktadır:

Bu kadar çok afetle mücadele eden bir toplumda olduğumuz için basın da bu konuda bir kendine baksa ve uzmanlaşsa fena mı olur hiç fena olmaz bence çünkü gerçekten çok fazla afet ile seldir, orman yangınıdır, depremdir, çığdır muhatap oluyoruz. Rutinde televizyon izleyicisi olmayan kitlelerin dahi bize dönüp baktığı zamanlardan söz ediyoruz. O yüzden de afet haberciliği diye bir uzmanlaşma alanına ihtiyaç vardır (S. Öğretir, 9 Ekim 2023 tarihli görüşme).

Sonuç

Çalışmada gazetecilerin doğal afetlere profesyonel olarak hazırlıklı olup olmadıkları, deprem bölgesinde gazetecilik pratiği açısından ne tür zorluklar yaşandığı, yaş deneyiminin afet gazeteciliği üzerinde etkisi olup olmadığı, afet haberciliğinde bilgi toplama süreçlerinin nasıl yönetildiği ve haber üretimi sırasında etik kurallara ne ölçüde uyulduğuna ilişkin araştırma sorularına yanıt aranmıştır. Genel cepheden açığa çıkan sonuç habercilerin zor koşullarda görevlerini yerine getirmeye çalıştığı, zorlukları en aza indirmenin çalışma koşullarını kolaylaştıracağı ve dolayısıyla iş verimini artırabileceği yönündedir. Bu noktada bölgeye giderken yapılan hazırlık (beslenme, barınma, giyinme) ve bölgede teknik olarak uygun cihazlarla çalışmanın önemli olduğu söylenebilir. Zira televizyon kanallarının canlı yayınlar için kullandığı 3G cihazları şebeke durumundan dolayı yayın bağlantısı sağlayamazken canlı yayın aracı kullanma imkânı olan kanalların ekiplerinin bu anlamda görüntü ve haber aktarımını daha sağlıklı yürüttüğü tespit edilmiştir. Diğer yanda deprem, sel, orman yangını gibi afetin geniş alanlara yayıldığı durumlarda haberciler için alan sınırlamasının yapılamamasının özellikle televizyon haberciliğinde afet mağdurlarının görüntülerinin elde edilmesine sebebiyet verdiği görülmüştür. Afet mağdurlarının mahremiyeti ve habercilik meslek etiği göz önüne alındığında sahada görev yapan gazetecilerin yazılı kurallardan çok duygudaşlık ile hareket edip, insani tutum sergilemesi gerektiği vurgusu da öne çıkan bir diğer bulgudur.

Habercilerden elde edilen veriler ışığında afet bölgesinde medya kurumunun yayın politikası, reyting kaygısı, bilerek ya da istemsizce de olsa duygu kontrolünün sağlanamaması ve habercilik refleksi gibi nedenlerden ötürü mesleki etik kuralların ihlal edildiği durumlardan da bahsedilebilir. Canlı yayın sırasında muhabirlerin süreci yönetemeyerek depremedelerden mikrofonu kaçırmaları sonucunda sosyal medya üzerinden ilgili habercilerin “linç” edilmesi ya da kanal yönetiminin talimatlarına uygun hareket etmediği için ilgili habercinin görev sahasından uzaklaştırılması Kahramanmaraş depremleri sırasında habercilik açısından dikkat çekici örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu ihlallerin olası bir afette tekrarlanmaması gerek afetzede gerekse haberci açısından ortaya çıkabilecek mağduriyetlerin önüne geçilmesi ve haber üretim süreçlerinin kolaylaştırılması için göz önünde bulundurulması gereken hususlar şöyle özetlenebilir: Ekonomi, diplomasi, politika vb. alanlarda olduğu gibi afet haberciliği alanında da bir uzmanlaşma ihtiyacı söz konusudur. Bu nokta-

da ilk adım iletişim fakültelerinde afet gazeteciliği eğitimi verilerek atılabilir. Diğer yandan habercilerde afet bilincinin geliştirilmesi, afet bölgesine gönderilecek ekiplerin tecrübe sahibi olan kişilerden seçilmesi, tecrübe kazandırılmak istenen gazetecilerin tek başlarına değil, şartların uygunluğuna göre tecrübeli gazetecilerle birlikte bölgede görevlendirilmesi, afet durumlarında uzayan mesai saatlerine göre düzenlemeler yapılması, zor çalışma şartlarının hafifletilmesi, medya organlarının afet bölgesinde görev yapan ekiplerine ulaşım, yemek, barınma gibi konularda gerekli desteği sağlaması, afet bölgesinde habercilerin ihtiyaçlarını karşılayacakları kriz merkezleri gibi alanlar oluşturulması, krizin daha kolay çözülebilmesi için haber kaynaklarının bilgi saklamak ya da olaylara sessiz kalmak yerine haberciler ile iletişim halinde olması afet dönemlerinde habercilik ve habercilerin geleceği açısından üzerinde durulması önerilen hususlardır.

Kaynakça

Afet Haberciliği Kılavuzu (2023). *Afet haberciliği kılavuzu*. 25 Ocak 2024, <http://www.ilef.ankara.edu.tr/2023/07/26/afet-haberciligi-kilavuzu/>.

Afet Haberciliği Rehberi (2023). *Afet haberciliği rehberi*. 22 Aralık 2023, https://medyaokuryazari.org/wpcontent/uploads/2023/02/Afet_Haberciligi_Rehberi.pdf.

Aker, H. (2010). *Televizyon haberciliğinde anchor"ların kullandıkları beden dilinin izleyicinin kanal tercihi üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

——— (2022). İletişim çağında dijital jokerler: troller, trol avcıları, kurbanlar. Şimşek, S. & Akyüz, (Ed.), içinde *İletişim fark yaratır* (ss. 31-42). Eğitim Yayınevi.

Aktaş, K. (2023). Fox TV muhabiri Kemal Aktaş ile yapılan derinlemesine görüşme, 7 Temmuz 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Altay, M. (2023). KRT muhabiri Mevsim Altay ile yapılan derinlemesine görüşme, 24 Temmuz 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Anis, E. Z. (2022). *The visual representation of natural and human-made disasters in Indonesian newspapers* (Doktora tezi). The University of Western Australia.

Arga, H. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş Depremlerinde çocukların yaşadıkları ve ebeveynlerinde tanık olduğu duygu durumları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 68, 213-248.

Asa, A. N., & Doğan G. M. (2023). Afetler ve haberin ötekileştiren dili: 6 Şubat Kahramanmaraş Depremleri örneği. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 280-300.

Aslantaş, M. (2023). Geleneksel medyadan sosyal medyaya afet iletişimi, toplum ve afet ilişkisi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32(2), 776-789.

- Ata, F. (2023). Afet haberciliği: Kahramanmaraş merkezli depremler sürecinde sosyal medyaya yönelik bir değerlendirme. *TRT Akademi*, 8(18), 606-629.
- Atalay, G. E., & Pehlivan, B. M. (2023). Aestheticizing the pain: A critical analysis of media representation of earthquake victim children in Turkey. *Sociology Lens*, 36(4), 1-15.
- Ateşoğlu, İ. (2023). NTV kameramanı İbrahim Ateşoğlu ile yapılan derinlemesine görüşme, 28 Eylül 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Avşar, Z., Zararsız, Ö. F., & Ayaşlıoğlu, E. (2023). *Afet, acil durum ve kriz anlarında iletişim*. T.C. İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı.
- Ayan, V. M., & Keten, E. T. (2023). Medyanın yapısal sorunları bağlamında afet haberciliği: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş deprem haberlerinin gazetelerde çerçevelenmesi. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 2(2), 116-132.
- Basmacı, G. (2023). Use of children's photos in natural disaster news: The example of Kahramanmaraş Earthquake. *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 7(3), 135-148.
- Bilsel, B. (2023). ATV muhabiri Betül Bilsel ile yapılan derinlemesine görüşme, 21 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Bolat, A. G. (2023). Afet döneminde medyada özdenetim ve özdenetim uygulamaları. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 7(3), 175-197.
- Budak, E. (2023). Türk medyasının depremlerle imtihanı: Kahramanmaraş depremini afet haberciliği üzerinden değerlendirmek. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(2), 1087-1113.
- Coşkun, A. (2023). Sosyal medyada yalan haberle mücadele: Kahramanmaraş Deprem haberlerinin teyit.org üzerinden incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(2), 1151-1181.
- Çerçi, Ü. Ö., Canöz, N., & Canöz, K. (2023). Kriz ortamında yapılan sosyal sorumluluk çalışmalarının kurumsal kabule etkisi: 6 Şubat 2023 depremi üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 26(2), 328-344.
- Çetin Aydın, G., & Aytaç, S. (2023). Depremin dezavantajlı gruplardan biri olan depremzede kadınlar üzerindeki psiko-sosyal etkisi: nitel bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3), 2195-2218.
- Darga, H. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinde çocukların yaşadıkları ve ebeveynlerinde tanık olduğu duygular. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 68, 213-248.
- Demir, Z. (2023). Feeling the pain yet keeping hoping: Emotion and discourse in crisis journalism. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 7(2), 391-411.
- Doğanay, S. (2023). Depremzedelerin hayatı anlamlandırma ve yas süreçlerinde dinin rolü: Nitel bir araştırma. *ULUM*, 6(Özel Sayı), 157-190.

- Duruel, M. (2023). Afetlerde göçmen olmak: 6 Şubat Depremi Hatay örneği. *Mukaddime*, 14(2), 227-255.
- Duygu, H. H. (2023). Kahramanmaraş Depremlerinin ana haber bültenlerinde gündem belirleme kuramı bağlamında incelenmesi: Atv-Fox Tv örneği. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 249-263.
- Dündar, H. Ç. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş Depremlerinin iş dünyasına etkileri. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 2(4), 262-281.
- Eldem Anar, Ü. İ. (2021). Sosyal medya ortamında yer alan afet haberlerinde etkileşim; İzmir depremi örneği. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(3), 1129-1147.
- Englund L., Bergh Johannesson K., & Arnberg F. K. (2023). Reporting under extreme conditions: journalists' experience of disaster coverage. *Frontiers in Communication*, 8.
- Erdem, F. (2023). KRT kameramanı Furkan Erdem ile yapılan derinlemesine görüşme, 24 Temmuz 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Erdoğan, İ. (2006). Türkiye’de ulusal ve yerel gazetelerin habercilik anlayışları: Deprem haberlerinin karşılaştırmalı analizi. *Selçuk İletişim*, 4(3), 51-64.
- Erdoğan, M., & Kaya, S. (2023). Haberde söylem farklılıkları: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri haberleri üzerine bir analiz. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 1074-1096.
- Ersoy, M. A. (2023). Haber Türk spikeri Mehmet Akif Ersoy ile yapılan derinlemesine görüşme, 26 Haziran 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Gümüş, A. (2023). Haber Türk kameramanı Adem Gümüş ile yapılan derinlemesine görüşme, 13 Mart 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara
- Houston, Brian. J. Schraedley, M. K., Worley, M. E., Reed, K., & Saidi, J. (2019). "Disaster journalism: Fostering citizen and community disaster mitigation, preparedness, response, recovery, and resilience across the disaster cycle", *Disasters*, 43(3), 591-611.
- İletişim Başkanlığı. (2023). *Haberin merkezinden notlar*. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı.
- İrvan, S. (2018). Gazetecilik etiği üzerine. *Etkileşim*, 2, 188-197.
- (2020). "Önleyici gazeteciliğe ihtiyaç var". <https://t24.com.tr/yazarlar/suleyman-irvan/onleyici-gazetecilige-ihtiyac-var,25845> adresinden erişilmiştir.
- (2022). Gazetecilik etiği: Zor ama mümkün. 28 Ocak 2024 tarihinde <https://cgd.org.tr/cagdas-dergi/cagdas-dergi-yazilar/2022/04/13/gazetecilik-etigi-zor-ama-mumkun-cagdas-dergi-4/> adresinden erişilmiştir.
- Kahraman, H. (2023). CNN Türk kameramanı Halil Kahraman ile yapılan derinlemesine görüşme, 20 Haziran 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Karagöz, İ. (2023). Fox TV spikeri İlker Karagöz ile yapılan derinlemesine görüşme,

- 10 Ekim 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Koç Akgül, S. (2017). Olağanüstü durumlar, iletişim ve habercilik yaklaşımları. *TRT Akademi*, 2(3), 6-47.
- Koç, S. (2006). "1923-2000 yılları arasında Türkiye'de yaşanan doğal afetlere ilişkin Türk basınında haber yapılanması ve afet söylemleri", *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, 8, 84-115.
- Korkmaz, A. (2023). Haber Global kameramanı Aydın Korkmaz ile yapılan derinlemesine görüşme, 10 Mart 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara
- Korkmaz, K. (2023). Türkiye'de yaşanan 6 Şubat depremleri ve Türk Devletleri Teşkilatı. *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(4), 161-176.
- Kütükoğlu, E. (2021). Afet gazeteciliğine gündem belirme kuramı ve İzmir depremi haberlerinden bakış. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 4(2), 211-233.
- Maden, S. (2023). 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ta yaşanan depremler ekseninde Türkiye'de deprem haberciliğine bakış: Prof. Dr. Süleyman İrvan ile söyleşi. *Etkileşim*, 11, 406-420.
- Nalbantoğlu, S. (2018). Bir temel hak olarak unutulma hakkı. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 35, 583-605.
- NTV, (2023, 13 Mart). Depremde ailesini kaybetti, kızının sesli mesajlarıyla yıkıldı. NTV. 23.04.2023 tarihinde https://www.youtube.com/watch?v=U_sZTSpQnjs adresinden erişilmiştir.
- Öğretir, C. (2023). ATV spikeri Cem Öğretir ile yapılan derinlemesine görüşme, 5 Eylül 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Öğretir, S. (2023). NTV spikeri Seda Öğretir ile yapılan derinlemesine görüşme, 9 Ekim 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Öngören Özgür, G. (2023). CNN Türk spikeri Göksu Öngören Özgür ile yapılan derinlemesine görüşme, 8 Ekim 2023. Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Özer, S. (2023). KRT spikeri Seçil Özer ile yapılan derinlemesine görüşme, 29 Eylül 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Öztürk F. (2023). CNN Türk Muhabiri Fulya Öztürk ile yapılan derinlemesine görüşme, 20 Haziran 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Özdemir, M., & Maral, T. (2023). 'Hürriyet', 'Sabah' ve 'Cumhuriyet' gazetelerinin Kahramanmaraş Depremi sonrasında bilişsel yapı bağlamında karşılaştırılması. *Etkileşim*, 12, 190215.
- Özer, Ö. (2020). Kamu yararı haberciliği: İntihar haberleri üzerine analitik bir çalışma. *Etkileşim*, 5, 72-83.
- Polatel, A. (2023). ATV kameramanı Aytekin Polatel ile yapılan derinlemesine görüşme, 13 Mart 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

- Salik Ata, N. (2023). Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat depremlerinin kriz yönetimi bağlamında değerlendirilmesi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 7(Özel Sayı), 59-77.
- Sancı, D. (2023). *Kriz haberciliği bağlamında deprem haberlerinin incelenmesi: 2020 İzmir depremi örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saydam, G. (2023). TV 100 muhabiri Gülnur Saydam ile yapılan derinlemesine görüşme, 17 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Serçelik, H., & Kasımoğlu, S. (2022). Yeni medyada etik ihlaller: İzmir depremi örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Sanat Araştırmaları*, 1(1), 128-141.
- Sevinç, M. (2023). TRT Haber kameramanı Mikail Sevinç ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Sine, N. R., & Soylyu, B. (2023). Doğal afet haberlerinin medyada sunumu: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 44-57.
- Sreedharan, C., Thorsen, E., & Sharma, N. (2019). *Disaster Journalism: Building media resilience in Nepal*. Bournemouth University in association with UNESCO Kathmandu.
- Södekoğlu, T. (2023). Show TV muhabiri Tuğba Södekoğlu ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Temmuz 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Şeker, G. (2023). Haber Global spikeri Gözde Şeker ile yapılan derinlemesine görüşme, 21 Kasım 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Şenkal, Y. (2023). NTV muhabiri Yağız Şenkal ile yapılan derinlemesine görüşme, 29 Haziran 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.
- Temiztürk, H. (2012). Türk medyasında "olağandışı"nın haberleştirilmesine etik bağlamda eleştirel bir yaklaşım. *Atatürk İletişim Dergisi*, 3, 39-54.
- Torlak, Y. (2023). TV 100 kameramanı Yetkin Torlak ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Nisan 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Tuğu, B. (2023). Fox TV kameramanı Berkcan Tuğu ile yapılan derinlemesine görüşme, 30 Temmuz 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Usta, E. & ve Yükseler, M. (2021). Afetlerde sosyal medya kullanımı ve etik ikilemler: İzmir Seferihisar depremi örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(2), 249-269.
- Ustanıl, M. (2023). TRT Haber spikeri Mustafa Ustanıl ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Uylaş, H. (2023). Haber Global muhabiri Hasan Uylaş ile yapılan derinlemesine görüşme, 21 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Üner, E. (2023). TV 100 spikeri Ece Üner ile yapılan derinlemesine görüşme, 29 Eylül 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.

- Yüncü, E. (2023). TRT Haber muhabiri Emre Yüncü ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.
- Vural, A. M., Boztepe Taşkiran, H., Türkoğlu, S., Sarı, M., Maral, T., Keskin, R. K., Koparan, E., Yüncüoğlu, B., Gülnar, Şahin, H., Ünlü, T., & M., Ağca, M. E. (2022). İnternet gazetelerinde depremin haberleştirilmesi: Türkiye'nin en çok ziyaret edilen haber sitelerinde deprem içerikli haberlerin risk iletişimi bağlamında analizi. *Yeni Medya*, 13, 25-54.
- Yılmaz, S. (2019). Afet içerikli haberlerin afetlere karşı toplumsal kapasite geliştirmeye etkisi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 257-271.

Etik Kurul Onayı: T.C. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulu'nun 31/05/2023 tarih ve 2023/14 sayılı etik kurul onayı mevcuttur.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Oranı: P. Torlak (%50), H. Aker (%50).

Teşekkür: Çalışmaya katkısını sunan muhabir, kameraman ve spikerlere teşekkür ederiz.

Ethics committee approval: The ethics committee approval has been obtained from T.C. Selçuk University Faculty of Communication Ethics Committee with number 2023/14 on 31/05/2023.

Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.

Financial support: No funding was received for this study.

Author contribution rate: P. Torlak (50%), H. Aker (50%).

Acknowledgements: We would like to thank the reporters, cameramen and announcers who contributed to the study.